

# Postavení ukrajinských dětí ve třídním kolektivu

Adéla Zábojníková

---

Bakalářská práce  
2024



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně  
Fakulta humanitních studií

---

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2023/2024

## ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Adéla Zábojníková  
Osobní číslo: H21878  
Studijní program: B0111A190011 Sociální pedagogika  
Forma studia: Kombinovaná  
Téma práce: Postavení ukrajinských dětí ve třídním kolektivu

### Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti školní třídy, školního klimatu a integrace ukrajinských dětí do třídního kolektivu.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou sociometrického dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

**Seznam doporučené literatury:**

- ČAPEK, Robert, 2010. Třídní klima a školní klima. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2742-4.  
GRECMANOVÁ, Helena, 2008. Klima školy. Olomouc: Hanex. ISBN 978-80-7409-010-3.  
CHRÁSKA, Miroslav, 2007. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.  
LAŠEK, Jan, 2012. Sociálně psychologické klima školních tříd a školy. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-220-1.  
PRŮCHA, Jan, 2006. Multikulturní výchova. Praha: Triton. ISBN 80-7254-866-2.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Iva Staňková, Ph.D.**  
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **10. ledna 2024**  
Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2024**

**Mgr. Libor Marek, Ph.D.**  
děkan



**doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.**  
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 10. ledna 2024

## PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby <sup>1)</sup>;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 <sup>2)</sup>;
- podle § 60 <sup>3)</sup> odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 <sup>3)</sup> odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně ..... 14.4. 2024 .....

*1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:*

*(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.*

*(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě*

*pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

*(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

*2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

*(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

*3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

*(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

*3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

*(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

*(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

## **ABSTRAKT**

Bakalářská práce se zaměřuje na postavení ukrajinských dětí ve třídním kolektivu. Hlavním cílem práce je zjistit, jak se ukrajinské děti integrují do nového prostředí daleko od domova a vůbec jejich vztahy se spolužáky ve škole. Bakalářská práce se také zaměřuje na pracovníky, kteří jsou na škole k dispozici pro ukrajinské děti. Mezi ně můžeme například zařadit koordinátory, kteří se snaží o usnadnění a adaptaci v novém prostředí.

Práce se skládá ze dvou částí. První část je teoretická a je zde například popsána školní třída, školní klima a integrace ukrajinských dětí do třídního kolektivu. Druhá část je praktická a zaměřuje se na kvantitativní výzkum provedený formou sociometrického měření. Z výzkumu bylo zjištěno, že postavení ukrajinských žáků ve svých třídních kolektivech není zcela příznivé.

Klíčová slova: Škola, třída, klima, integrace, sociometrické měření

## **ABSTRACT**

The Bachelor's thesis focuses on the social status of the Ukrainian children included in the class collective. The main focus of the thesis is to identify, and describe their relationships among their classmates. The thesis also focuses on school workers, who are supposed to be able to help the Ukrainian pupils integrate better. Among these we can include, for example coordinators, that try to facilitate and adapt them to the new environment.

The thesis is divided into two parts. The first, theoretical part, describes for example the school's class, school's climate and the integration of the Ukrainian pupils into the school environment. The second, practical part, focuses on a Quantitative research carried out in the form of Sociometric measurement. The research has shown that the social status of the Ukrainian children included in the class collective is not favourable.

Keywords: School, class, climate, integration, sociometric measurement

Mé poděkování patří PhDr. Ivě Staňkové, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce, za všechny rady a připomínky, které mě provedly všemi stránkami práce. Diagnostice škol děkuji za poskytnutí standardizovaného dotazníku a vyhodnocovacího programu. Zároveň chci poděkovat vybraným základním školám Zlínského kraje, které mi umožnily dotazníkové šetření zrealizovat.

*„O všem se má pochybovat.“*

– Aristoteles

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.



# OBSAH

<b>ÚVOD</b> .....	<b>11</b>
<b>I TEORETICKÁ ČÁST</b> .....	<b>12</b>
<b>1 ŠKOLNÍ TŘÍDA</b> .....	<b>13</b>
1.1 TŘÍDNÍ KLIMA .....	17
1.1.1 Znaky klimatu školní třídy .....	20
1.2 ČINITELE TŘÍDNÍHO KLIMATU.....	20
1.3 MĚŘENÍ KLIMATU VE ŠKOLNÍ TŘÍDĚ .....	22
<b>2 UKRAJINSKÉ DĚTI V ČESKÝCH ŠKOLÁCH</b> .....	<b>25</b>
2.1 OČIMA UKRAJINSKÝCH ŽÁKŮ .....	26
2.2 UKRAJINSKÉ DĚTI.....	26
2.2.1 Ukrajinský asistent pedagoga, adaptační koordinátor.....	29
2.3 UKRAJINSKÉ DĚTI V ČÍSLECH .....	31
<b>II PRAKTICKÁ ČÁST</b> .....	<b>33</b>
<b>3 ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI</b> .....	<b>34</b>
3.1 KVANTITATIVNÍ VÝZKUM.....	34
3.2 CÍLE VÝZKUMU .....	35
3.2.1 Dílčí cíle výzkumu .....	35
3.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY .....	35
3.3.1 Dílčí výzkumné otázky .....	35
3.4 METODY SBĚRU DAT .....	35
3.4.1 Postup.....	36
3.4.2 Aplikované nástroje sběru dat a jejich vyhodnocování.....	37
3.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR .....	37
3.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	38
<b>4 ANALÝZA DAT</b> .....	<b>40</b>
4.1 ZÁKLADNÍ ŠKOLA 1 .....	40
4.2 ZÁKLADNÍ ŠKOLA 2.....	40
4.3 VYHODNOCENÍ.....	41
4.3.1 Otázka dotazníku číslo 1, otázka dotazníku číslo 2 .....	41
4.3.2 Otázka dotazníku číslo 3 .....	42
4.3.3 Otázka dotazníku číslo 4 .....	43
4.3.4 Otázka dotazníku číslo 5 .....	44
4.3.5 Otázka dotazníku číslo 6 .....	45
4.3.6 Otázky dotazníku 1, 2, 6- HVO .....	46
4.3.7 Otázky dotazníku 1, 2, 6- DVO 1 .....	46
4.3.8 Otázky dotazníku 1, 2 (sociogramy)- DVO 2 .....	47

<b>5</b>	<b>INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT.....</b>	<b>51</b>
<b>6</b>	<b>SHRNUTÍ VÝZKUMU.....</b>	<b>53</b>
6.1	DOPORUČENÍ.....	54
<b>7</b>	<b>ZÁVĚR.....</b>	<b>55</b>
	<b>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ.....</b>	<b>56</b>
	<b>SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....</b>	<b>60</b>
	<b>SEZNAM OBRÁZKŮ .....</b>	<b>61</b>
	<b>SEZNAM TABULEK.....</b>	<b>62</b>
	<b>SEZNAM PŘÍLOH.....</b>	<b>63</b>

## ÚVOD

Šok pro celou ukrajinskou zemi a neočekávaný smutný zvrát pro svět. Do dnes si pamatuji výraz mého kamaráda z Ukrajiny, když každodenní zprávy nahradila jedna tak drastická. Ruská federace zaútočila na Ukrajinu v noci z 23. na 24. února 2022. Vláda vyzvala české občany, pobývající na Ukrajině, aby zemi neprodleně opustili. Vzápětí poté Česká republika sestavila Plán připravenosti na migrační vlnu. Ukrajínští obyvatelé si u nás mohli zažádat o specifický druh dlouhodobého víza. To byl ovšem jenom začátek. Mnoho lidí předpokládalo, že válka na Ukrajině nebude mít dlouhého trvání. Den se sešel s dalším a nyní už je to více jak dva roky, co tito lidé byli vytrženi ze svých domovů a svých dosavadních životů. Mnozí z nás si podobnou situaci ani nedovedou představit.

V bakalářské práci jsem se zaměřila na postavení ukrajinských dětí ve třídním kolektivu. Z důvodu probíhajícího válečného konfliktu na Ukrajině bylo mnoho ukrajinských dětí donuceno se připojit k českému vzdělávacímu systému. Mnoho z nás se určitě setkalo s životními příběhy těchto dětí. Opustily ukrajinské školní lavice a teď sedí v těch českých. Nové prostředí, nové tváře, nový jazyk. Začáteční šok a nyní realita. Ukrajinské děti jsou součástí českého školství více jak dva roky, proto by mě zajímalo, jak se adaptují mezi svými spolužáky.

V teoretické části se budu soustředit na popsání školní třídy a ukrajinských dětí v českých školách. Mezi faktory ovlivňující klima třídy můžeme zařadit: prostředí školní třídy, vztahy ve třídě a další. Třídní klimata utváří: žáci a učitelé. V praktické části se budu soustředit na samostatný výzkum provedený formou sociometrického měření. Zaměřila jsem se na větší města Zlínského kraje.

Hlavním cílem této práce je zjistit, jaké postavení mají ukrajinské děti ve třídním kolektivu a vůbec jejich vztahy se spolužáky ve třídě. Záměrem je zmapovat struktury vztahů mezi žáky ve třídě a pozice ukrajinských žáků ve třídě.

## **I. TEORETICKÁ ČÁST**

## 1 ŠKOLNÍ TŘÍDA

Na úvod kapitoly nazvané „Školní třída“ bych se ráda krátce zmínila o instituci školy. Škola jakožto instituce, která vychovává a vzdělává děti, plní různé funkce. Hlavní funkcí školy je poskytnout žákům vzdělání, které potřebují ke svému osobnímu růstu. Dle Vágnerové a Lisé (2021) vzdělávací instituce jako je základní škola má vliv na osobnost dítěte a na jeho psychické funkce. Dále základní škola slouží k osvojování poznávacích schopností a různých dovedností. Dle Grecmanové (2008) je základní škola pod náporom obrovského společenského očekávání, protože má plnit svou tradiční úlohu a to: vzdělávat a vychovávat a dále má naplňovat důležité společenské funkce (jmenovitě socializaci a personalizaci). Školu můžeme označit jako místo, kde se setkávají různé skupiny mladé generace. Na místě zvaném škola neprobíhá pouze zprostředkovávání vědy. Žáci zde získávají poznatky, ale také zde rozvíjí své sociální chování. Dle Mertina (2019) to má škola v dnešních dnech těžší než tomu tak bylo dříve. Škola je totiž doplňkovou institucí k rodinné edukaci. Během několika desetiletí se vylepšilo chápání toho, co děti potřebují a co pro jejich rozvoj škola ne(dělá) a co by naopak mohla dělat. Nárůst kvantitativních a kvalitativních nároků na vyučující je způsobován tím, že škola všem svým žákům předává poznatky, ale zároveň je musí pořádně naučit vědomostem. Učitelé pracují s obrovským spektrem vývojových úrovní a osobností žáků. Vzdělávání ve škole spojuje rodiče i žáky.

Z textu o základní škole výše bych vyjmula to nejdůležitější. Školní instituce významně ovlivňuje osobnost a rozvoj psychických funkcí dítěte. Toto školské zařízení je důležitý socializační činitel a jeho tradiční úlohou je vzdělávat a vychovávat. Navíc se zlepšilo vnímání toho, co je důležité pro rozvoj dítěte. Po příchodu do školy žáci zamíří do svých tříd. Tam si sednou na svá místa a začnou se připravovat na vyučování. Po zazvonění přichází do třídy učitel. Tím začíná vyučování. Školní třída je jednoduše skupina žáků, kteří jsou společně v jedné třídě v příslušném školním roce.

Dle Mareše a Ježka (2012) se pojmem školní třída rozumí učebna a relativně stálé sdružení žáků v jednom postupném ročníku jako je například třída III. B. Prostředí, ve kterém se vše odehrává a lidé, kteří jsou účastníky edukačního procesu, mají vliv na průběh školní výuky.

Lašek (2012) v jeho knize shrnul, že:

- a) Tradice sociologie přijímá školní třídu jako malinkatý sociální systém. Dále se nezabývá tak moc samotným jedincem a dopadem všech dějů ve školní třídě na jeho psychiku.

- b) Jazyk a celkovou komunikaci ve školní třídě sledují sociolingvisté. Není zde kladen takový důraz na to, jaký vliv má na komunikaci jedince skupina, ve které se nachází a s kterou má největší interakce.
- c) Při výzkumu typu „proces-produkt“ je kladen důraz na úspěšnost žáka spíše v kontextu interakcí mezi učitelem a žákem. Malý důraz je kladen na působení této interakce (dosažených výsledků interakce) na skupinu.

Dle Gillernové a Krejčové (2012) je školní třída umělá (formální) malá sociální skupina a socializační procesy, které se v ní odehrávají, nemusí mít vždy snadný průběh. Helus (2015) se zabývá myšlenkou, že sociální skupiny nejsou charakteristické pouze svým počtem (sportovec a trenér – my dva). Dost podobně jako to má sportovec a jeho trenér to mají i ostatní sociální skupiny (například školní třída se všemi spolužáky). Jsme to my všichni pohromadě, se všemi překážkami a radostmi, co život v této třídě přináší. Dle Chrásky (2007) má každá malá sociální skupina základní znaky, kterými se vyznačuje. Toto seskupení lidí spojují určité společenské cíle, vzájemná známost mezi sebou a společná komunikace. Dále vytváří společenské normy, které jsou závazné pro chování příslušníků skupiny. Dle Hladíka (2006) během působení na vychovávaného (při našich snahách se zaměřit na postojovou stránku jeho osobnosti), je nutné brát skupinu nejen z pedagogického pohledu. Nemáme pohlížet na skupinu pouze jako objekt edukace. Je nutné pochopit vazby ve skupině, jak skupina funguje, jaké sociální role jsou ve skupině nebo jak vypadá skupinová hierarchie.

Pro jedince, který je členem skupiny, jsou charakteristické následující pojmy:

- Sociální pozice
- Sociální role
- Sociální status
- Sociální prestiž
- Sociální obliba (Helus, 2015).

Vágnerová a Lisá (2021) jsou toho názoru, že vrstevnické skupiny znamenají pro každého jedince potřebu kontaktu a začlenění mezi dětmi stejného školního věku. Je to jedna z nejdůležitějších potřeb. Jejím uspokojením se ovlivňuje proces socializace a od startovává osobnostní vývoj u školáků. Tato potřeba činí možným rozvoj dalších schopností a dovedností, než na jaké je kladen důraz ze strany dospělých. Dítě musí při vstupu do

vrstevnické skupiny, do které by bylo rádo přijato jejími členy, přijmout pravidla, která jsou platná uvnitř. Uvnitř vrstevnické skupiny děti sdílí životní zkušenosti. Utváří se zde také jejich společné hodnoty a názory na způsoby řešení problémů.

Důležitým aspektem školní výchovy a vzdělávání je prostředí a atmosféra místa, kde se vše odehrává. Nejprve si přiblížíme pojem prostředí, který je dělen z různých hledisek. Pojem prostředí je široký pojem. Dle Mareše a Ježka (2012) je termín prostředí třídy nejvíce obecný a v užším významu se týká hlavně snáz zjiřitelných aspektů. Práce učitelů a žáků může být ovlivněna následujícími aspekty:

- Architektonické
- Akustické
- Ergonomické
- Estetické
- Hygienické

Krátkodobé a situačně podmíněné naladění, které panuje ve školní třídě, je zvané atmosféra. Toto naladění panuje ve školní přídě po dobu ústního zkoušení, po dobu písemného testu atd. (Lašek, 2012). Atmosféra ve školní třídě je dle Mareše a Ježka (2012) jev proměnlivý. Každý si teď vzpomeňte na Vaše školní dny. Určitě se Vám vybaví nepříjemný pocit v břiše před náročným ústním zkoušením. To potom ve třídě můžete skoro cítit hmatatelné napětí. Na druhou stranu, když žákům odpadne hodina obtížného předmětu, může se tato atmosféra uvolnit. Neopomeňme ani důležité situace, kdy se atmosféra mění kvůli sporům mezi žáky. Například po rvačce mezi chlapci se ve třídě může projevit napětí. Slavnostní atmosféra zase panuje při předávání vysvědčení. Lze konstatovat, že atmosféra ve školní třídě je ovlivněna mnoha faktory.

Školní třída má svůj formální a neformální řád. Formální řád třídy tvoří pravidla vytvářena zvnějšku za účelem, aby školní třída co nejlépe plnila funkce, které má plnit. Mezi tyto pravidla patří nařízení, zákonné a podzákonné předpisy, včetně školních a třídních pravidel. Formální řád ve větším množství případů specifikuje a vysvětluje žákům třídní učitel, který i spolu se svými kolegy dbá na jeho dodržování (Zieleniecová, 2013). Na druhou stranu neformální řád vzniká zároveň a nevědomky spolu s tvorbou nových vztahů ve třídě. Spolu s formujícími se vztahy vznikají i návyky sociální skupiny. Třída představuje organismus.

Ten si žije svůj vlastní život a brání se všem pokusům zvenčí o jeho rozbití (Zieleniecová, 2013).

Strukturu třídy popisují základní kategorie. Zařadit sem můžeme:

- Pořadí žáků
- Vůdce třídy
- Skupiny ve třídě

Základní kategorie jsou významné ve formálním i neformálním řádu třídy. Formální pořadí žáků se například utváří na základě toho, jak je žák šikovný ve výuce. Na prvním místě bývá šikovný žák (primus) a naopak na posledním místě (černá ovce třídy). Tento líný a hloupý žák je také na posledním místě ve třídní hierarchii. Spontánně je utvářeno neformální pořadí žáků. Neformální vůdce takzvané „hvězdy“ a „dobří kamarádi“ jsou na prvních místech. „Šprti“, outsiderové, samotáři a podivíni bývají na konci. Nesmíme opomenout speciální místo v celé struktuře školní třídy, které je vyhrazeno pro třídního učitele (Zieleniecová, 2013).

Management třídy, a co do něj jde zařadit, nám přiblížil Mertin a Krejčová (2013). Management neboli správa třídy zahrnuje hlavně dovednosti, které učitel používá k efektivnímu řízení výuky. Tato dovednost je kombinací řemeslné znalosti a technologických pravidel pro plynulý provoz třídy během vyučování, ale i o přestávkách. Učitel by měl své znalosti z odborných disciplín převádět a využívat v praxi. Mezi hlavní charakteristiky učitele můžeme zařadit jeho charisma, přirozenou autoritu, ale také schopnost řídit výuku pomocí třídního managementu. Tato oblast lze aktivně rozvíjet a vylepšovat i po několika letech praxe. Do managementu třídy můžeme zařadit:

- Adaptaci
- Stanovení pravidel ve třídě
- Žáci by měli mít pořádek, co na práci
- Pravidelný průběh hodin
- Učitelovu přítomnost u dětí
- Schopnost učitele předvídat
- Posilování adekvátního chování žáků



Účelný třídní management je cestou k dosažení nejlepších výsledků u žáka, a proto je důležité pěstovat pozitivní vztah učitele a žáka. Tento vztah je buď ponechán náhodě, nebo je ovlivňován zúčastněnými jedinci. Učitel má k dispozici strategie ověřené výzkumem, které může kdykoli použít. Tyto strategie mají vliv na dynamiku a vztahy mezi učitelem a jeho žáky ve třídě (Manzano, 2003).

Jedním z nejdůležitějších procesů, který se ve třídě odehrává na denní bázi, je proces sdílení informací a myšlenek, takzvaná komunikace. Mezi účastníky komunikace v rámci školní třídy můžeme zařadit jak žáka, tak učitele. V širším rozsahu může komunikace propojovat i rodinu. Dle Gillernové a Krejčové (2012) jsou mluvčím (komunikátorem) a posluchačem (komunikantem) všichni účastníci komunikace. Účastníci komunikace současně sledují reakce druhého účastníka komunikace (nadšení, nesouhlas, stud atd.) a přijímají i to, co sami sdělovali. Komunikace ve školní třídě je mnohvrstevnatý fenomén.

1. Učitel si musí projít procesem profesionalizace, během kterého si musí osvojit dovednosti, znalosti, morální hodnoty a různé kompetence. Učitel je vůdčí aktér a nese zodpovědnost za obsahovou stránku výuky. Učitel musí být kdykoli schopen na vyžádání rodičů, ředitele obhájit tento obsah výuky a co a jak žáky učí.
2. Žák jakožto subjekt výuky a účastník vyučovacího procesu je spoluaktér výuky. Jeho úlohou není pouze poslouchat a opakovat učivo po učiteli, jak si mnozí mohou myslet (Helus, 2015).

## 1.1 Třídní klima

Klima školy se pojí ke všem aspektům vzdělávání v rámci školy. Jde o soubor subjektivního hodnocení a sebehodnocení účastníků vyučovacího procesu. Důležitá je komunikace, která na dané škole probíhá mezi zúčastněnými. Dále nesmíme opomenout důležitost vztahů zúčastněných a kvalitu prostředí, ve kterém se pohybují. Zahrnujeme sem veškeré procesy odehrávající se na území školy (Čapek, 2010). Tento fenomén je psychosociální jev složený z prostředí a atmosféry. Do klimatu školy lze například zahrnout klima třídy a výuky. Do obsahu klimatu školy patří: bezpečí přímých účastníků (žák, učitel), pravidla a normy, výuka a učení, podpora pro učení, podpora sociálního učení, mezilidské vztahy, sociální podpora a další. Faktory klimatu školy jsou: region, architektura, forma školy a další (Grecmanová, 2008).

Měření klimatu školy není ani zdaleka lehký úkol. Škola má k ruce prostředky, které charakteristiky jsou v normě, a které ne. Některé školy spoléhají na šetření za pomoci známých organizací, jako jsou Cermat nebo Scio, jiné realizují šetření vlastní. V nejhorším případě berou celou věc na lehkou váhu a nedělají skoro nic (Čapek, 2010). Dle Mareše a Ježka (2012) termín klima školy je jev dlouhodobý. Trvat může měsíce nebo dokonce i několik let. Klima je nedílnou součástí dané třídy. Klima je neoddelitelné od třídy, ve které se žáci učí, a ve které učitelé vyučují. Žáci a učitelé vytváří a vnímají sociálně-psychologické aspekty ve třídě.

Vyučování je považováno za určitý druh interakce mezi aktéry sociální skupiny (20-30 subjektů). V historii pedagogové pouze tušili, že toto klima kolem nich existuje a že nějakým způsobem působí na aktéry vyučovacího procesu, avšak bylo dlouho nepoznáno. Pedagogové pochybovali, že by mohli přesně definovat nebo změřit toto klima. Když se jakéhokoli žáka zeptáme, zda se ve třídě cítí v bezpečí, dokáže nám ve většině případů zcela jasně odpovědět. Taktéž kdybychom se ho zeptali, zda mu vyučování přijde příjemné a co dělá paní učitelka špatně, pokud jsou hodiny nudné, taky dokáže odpovědět (Průcha, 2009). Klima v meteorologii znamená podnebí (dlouhodobý stav počasí). Právě dlouhým trváním se liší klima třídy od atmosféry ve třídě. Ta je naopak krátkodobá. Například během kázeňské situace, kdy musí učitel vznést špatný „rozsudek“ vůči žákům (napomenutí, důtka učitele), může jeho popularita u žáků klesnout. Jelikož je klima dlouhodobé, tak i přes vážnost kázeňské situace, zůstávají parametry klimatu nezměněny. Tento „výkyv“ se za nějaké období zase vrátí na svou standardní hodnotu (Čapek, 2010). Dle Grecmanové (2008) je klima dlouhodobý jev čímž se shoduje s ostatními autory. Je to psychosociální fenomén vycházející z prostředí. Jev se postupem času vytváří, nevzniká sám od sebe. Mertin (2019) upozorňuje na fakt, že klima je neviditelné. Atmosféru je možné ovlivnit aktuální akutní událostí, která se ve školní třídě zrovna odehrává. I přes všechnu neviditelnost skoro nikdo nepochybuje o reálné existenci jak atmosféry, tak i klimatu. Jejich vliv na průběh a výsledky vyučování je nepopiratelný.

Důležité je, aby se děti ve škole cítily v bezpečí. Bezpečí školy mají na starost učitelé, veškerý personál a žáci. To jak se žák ve škole a třídě cítí, tedy jestli se cítí bezpečně a jakou podporu pociťuje ze strany učitele je velice zásadní pro to, jak vnímá klima (Mertin, 2019). Ve školní třídě a jejím prostředí tráví žák spoustu svého času, proto je pro něj třídní klima nejzásadnější. Probíhají zde interakce mezi spolužáky. Učitelé skrze své předměty zasahují do tohoto klimatu. Učitelé jsou ovlivňováni a sami ovlivňují třídu, ve které právě učí

(Čapek, 2010). Jak spoluvytvářet pozitivní klima ve třídě nám přiblížila Gabašová a Vosmik (2019). Týmovou prací spoluvytváříme pozitivní klima třídy. Navrhují, aby v každém vyučovacím dni byli žáci oceňováni, toto ocenění má určovat hvězdu dne. Apeluje na to, že právě díky pochvalám, se žák ve třídě cítí dobře. Také doporučuje, aby učitelé společně se svými žáky každý den dělali něco pro jejich třídu. Takovým úkonem může být například návrh ze strany učitele, aby si do třídy pořídili novou květinu, ovšem je důležité se s žáky domluvit jaká se jim líbí, kam by ji chtěli umístit, popřípadě, kdo se o ni bude starat. Bavit se s žáky o podrobnostech tohoto úkonu. Jako poslední věc, která je nutná při spoluvytváření pozitivního klimatu ve třídě, je vyhledávání a vymýšlení společné hry: Pro podpoření pozitivního klimatu třídy, můžeme využít mnoho her. Tyto hry můžeme upravit pro účely třídnických hodin, škol v přírodě a školních výletů. Hraním her se vytváří prostor pro nápady a zájmy žáků. Nezajišťují žákům „zábavu“. Ze začátku žáky vedeme a později by měli být více a více samostatní.

- Hry nebo aktivity zaměřené na otevřenou, upřímnou komunikaci a argumentaci
- Hry, které v nás probouzejí empatii a umění naslouchat druhého
- Aktivity zaměřené na problémy, které vznikají v průběhu komunikace a následné řešení konfliktů
- Hry a aktivity, které napomáhají začlenit žáka s handicapem
- Cvičení na pochopení a řešení konfliktů a na obranu před manipulativním jednáním
- Kooperativní cvičení
- Relaxační a antistresové techniky a cvičení

Na druhé straně může také vyvřít konflikt uvnitř školní třídy. Je důležité vyřešit tyto krizové situace a mírnit jejich dopad na klima třídy. Dle Gabašové a Vosmika (2019) z konfliktů vznikají krizové situace. Tyto situace se vytvoří z ničeho nic. Jsou náhlé a špatně řešitelné, avšak jsou brány jako přirozená součást života. Nemusíme se konfliktům vyhýbat, jen je důležité se je naučit řešit s klidem a rozvahou. Při řešení konfliktu se můžeme naučit něco nového. Díky konfliktům se naučíme více o sobě samých, ale také o lidech okolo nás. Vyhýbáním se konfliktu nezbavíme, co tedy pomůže k zabránění jeho vzniku nebo jeho vyřešení než vyústí k něčemu nepříjemnému?

- Vytvoření pozitivního prostředí
- Rozlišovat pozice a zájem

- Popsat problém a mluvit o něm
- Shrnout si dosažené pokroky
- Hledat další řešení

Kvalitu klimatu je podmíněna kvalitou sociálních vztahů mezi učiteli a žáky. Neměli bychom vnímat učitele jako osobu, která je žákům vzdálená. Neměli bychom učitele brát jako někoho, kdo jen autoritativně rozhoduje a křičí. Učitelé jsou klíčovými aktéry výchovně-vzdělávacího procesu. Jejich práce se vztahuje také k rozvoji svých rolí (osobnost učitele) (Grecmanová, 2008).

### 1.1.1 Znaky klimatu školní třídy

V knize Mareše a Ježka (2012) jsou přiblíženy znaky klimatu školní třídy:

- Klima školní třídy není individuální, ale je to skupinový jev. Jednotliví aktéři klimatu mají svůj názor na toto klima.
- Klima školní třídy vzniká osobními zkušenostmi žáků, konverzací mezi žáky, ale také konverzací mezi žáky a učiteli popřípadě konverzací mezi žáky a rodiči.
- Klima školní třídy sdílí všichni aktéři vyučovacího procesu.
- Klima školní třídy je ovlivnitelné.
- Klima školní třídy je ovlivnitelné širším kontextem podle toho, jaké klima panuje na škole, podle zvláštností místa (například zda se jedná o školu umístěnou na vesnici).

## 1.2 Činitelé třídního klimatu

Jedním z hlavních činitelů klimatu školy je učitel. Různou intenzitou klimatu výuky ovlivňuje jeho stáří, jestli je muž/žena, jaké jsou jeho motivy atd. (Grecmanová, 2008). Učitelé by neměli zapomínat na všechny zmíněné souvislosti a napomáhat k tvorbě pozitivních vztahů a pospolitosti třídy. V rámci třídy a celé školy se utváří příležitosti k posilování těchto pozitivních vztahů. Například adaptační pobyty by se měly konat zcela povinně ve všech prvních ročnících a také pokud došlo ke sloučení tříd. Vhodné jsou také pravidelné třídnické hodiny a komunitní kruhy s minimálními organizačními záležitostmi spojenými s realizací (Mertin, 2019). Dle Mertina a Krejčové (2013) se v žádné učebnici nesmí opomenout osobnost učitele. Učebnice mohou být zaměřené na informace týkající se obecného vzdělávání dětí nebo efektivity vzdělávání, řešení konfliktů, klimatu třídy nebo školy. Právě

učitel je osobnost, která oplývá lidskými a profesními kompetencemi z velké části ovlivňující management třídy i kvalitu výuky. Učitel nese zásluhu za pozitivní výsledky žáků, ale nesmíme opomenout, že má také podíl na jejich neúspěších, horších výsledcích nebo na nekázeňském chování. Dle Čapka (2010) má být největší pozornost upnuta na pozici třídního učitele. Ve své třídě musí třídní učitel vynaložit největší úsilí. Musí odhalit, jací jsou jeho žáci, aby věděl, co na ně funguje, jak s nimi jednat. Třídní učitel hájí zájmy svých žáků, motivuje své žáky k lepším výsledkům. Je vzorem, ke kterému žáci vzhlíží. Je vhodné, aby měl třídní učitel dostatek hodin ve své třídě.

Vztah žáka a učitele ve třídě je pozitivní vztah mezi učitelem a žákem ve snaze získat od sebe navzájem důvěru a respekt. Tento vztah může spočívat v tom, že učitel lépe pozná své studenty, poskytne jim možnost volby a bude je povzbuzovat, aby se každý den stali lepšími studenty (Fitzmorris, et al., 2022).

K velkému pokroku ve vývoji třídní skupiny dochází právě během období puberty žáků. Ve vztahu učitel a žák vzniká velká potřeba ze strany žáků, být vnímáni jako rovnocenní partneři. Žáci požadují, aby se k nim dospělí chovali s určitým respektem (Čapek, 2010). Z článku Síla budování pevných vztahů se spolužáky pro školní úspěch vyplývá, že budování pevných vztahů se spolužáky významně přispívá ke školnímu úspěchu a pohodě studentů. Pozitivní vrstevnické vztahy zlepšují učení, podporují emocionální podporu a vytvářejí pocit sounáležitosti ve třídě (Collegenp, 2023).

Mezi přímé tvůrce klimatu třídy nepatří rodič, ale je brán jako „spolu příjemce“ vzdělávání svého svěřence a tudíž taky do klimatu třídy zapadá. Skrze své děti zprostředkovaně získává informace, co se ve škole děje a dozoruje nad svým dítětem a v případně nutnosti vznáší připomínky. Pokud vznáší nějaké nároky, jsou ve většině případů oprávněné (Čapek, 2010). Nelze popírat, že v některých případech rodiče, ale i učitelé reagují tak, že za své chyby potrestají dítě. Selhání není vždy na straně dítěte. Mertin a Krejčová (2013) ve své knize zmiňují o rodičích: nechali své děti o samotě a nedávali na ně pozor. Nechtělo se jim vsávat, když jejich děti odcházely do školy. Teď je trestají za přestupek, který by se nestal, kdyby byli s nimi a splnili, co mají.

Dle Gabašové a Vosmika (2019) ovlivňuje třídní klima také dostupnost učitelů a asistentů pedagoga. Učitele není vždy jednoduché zastihnout, a proto by měl být k dispozici alespoň asistent pedagoga. Žákům by se měl věnovat v dostačujícím čase před a po vyučování, o přestávkách a ve volných hodinách. 100 % účast asistenta pedagoga ve vyučování je méně důležitá než jeho dostupnost mimo vyučování (o přestávkách). Gabašová a Vosmik se na

základě tématu dostupnosti učitelů a asistentů pedagoga mimo vyučování zabývají těmito otázkami:

- Je lehké telefonicky nebo jakkoli jinak kontaktovat učitele?
- Je učitel a asistent pedagoga dostupný o přestávkách, když za nimi žáci nebo rodiče potřebují přijít? Jsou k zastížení také před a po vyučováním?
- Je možné si o samotě bez vyrušování s učitelem nebo asistentem pedagoga promluvit?

Dle Gabašové a Vosmika (2019) záleží na tom jaké vyučovací metody a přístupy učitelé ve svých hodinách používají. Čemu dávají přednost, jak hodnotí jejich účinnost a jak působí na žáky a jejich rodiče. Zda učitelův projev a žákům zadané úkoly jsou přizpůsobeny potřebám žáků a žákům se speciálními vzdělávacími potřebami. Zda záměrně využívá pedagogickou diagnostikou. Jak vypadá složení třídy, zda jsou žáci motivováni, zda chápou učitelův výklad. Nakonec je důležité zda učitel dokáže efektivně spolupracovat s asistentem pedagoga.

### 1.3 Měření klimatu ve školní třídě

Jako první krok, který vede ke zkvalitnění jakékoli činnosti, kterou člověk zrovna dělá, je poznat její stav. Nestranné poznání nám pomůže více se zaměřit na naše další úsilí. Nesprávná řešení jsou důsledkem chybných předpokladů. Vrstevnost a složitost probíhajících procesů je velká, proto je těžké najít měřitelné indikátory. Kvalitní nebo nekvalitní hodnota se neurčuje jednoduše, i pokud tyto indikátory nalezneme a změříme. Provedený výzkum: „Jaký je počet slov mezi učitelem a žákem“ se nám bude hezky počítat. Jaký by měl být správný poměr těchto slov, aby byla komunikace chápána jako kvalitní? Přece nemůžeme posuzovat kvalitu komunikace na základě poměru slov mezi žákem, co když byla věta pochvalná nebo káravá? Nemusíme na výzkum rezignovat, ale musíme si uvědomit, jaká jsou omezení výzkumu a co nám tyto výsledky ukazují (Čapek, 2010).

Měřit klima ve školní třídě můžeme např. pomocí:

- Rozhovoru
- Pozorování
- Dotazníků
- Sociometrie

V mé bakalářské práci se ovšem zaměřuji na vysvětlení měření školního klimatu sociometrickým měřením. Dle Chráska (2007) je sociometrie soubor pevně daných výzkumných postupů. Ty slouží k zjišťování, popisu a analýze hloubky vztahů mezi lidmi. Sociometrie popisuje, jaké jsou vazby mezi zkoumanými jedinci uvnitř malé sociální skupiny. Podobně jako Chráska popsali sociometrii Gabašová s Vosmikem (2019) ve své knize. Podle nich jde o techniky, které nám poskytují hlubší porozumění vztahů uvnitř sociální skupiny. Děti se v dotaznících vyjadřují k ostatním spolužákům jmenovitě. Vybírají si mezi spolužáky a řadí je k přídavným jménům jako je: sympatický, vtipálek, se všemi za dobře a další. Dotazníky lze zpracovávat pomocí počítače, což zabere značně méně času.

Sociometrického testu zjišťuje pozitivní volby v sociální skupině. Mezi pozitivní volby můžeme například zařadit sympatie a preference. Dále pomocí sociometrického testu zjistíme negativní volby (odmítání). V praxi se většinou zjišťují volby pozitivní. Tento test obsahuje jednu nebo více otázek. Sociometrický test se zadává zkoumaným písemně. Zkoumaní si musí vybírat partnery pro specifické situace nebo společné činnosti (Chráska, 2007).

Existenci kladných nebo záporných vztahů ve školní třídě můžou odhalovat například tyto otázky:

- S kým ze třídy bys nejraději seděl?
- S kým ze třídy bys nechtěl jet na exkurzi?

Dalším pojmem spojeným se sociometrickým měřením je sociogram. Sociogram nám vzdáleně může připomínat mapu, která znázorňuje neformální vztahy v sociálních skupinách. Je mnoho variant, jak můžeme sestavit sociogramy. Ideální počet zkoumaných ke konstruování sociogramu je maximálně deset až patnáct členů. Při větším počtu osob se může stát, že ze sociogramu nezjistíme nic, protože jsou „čáry“ v nich nepřehledné. Skrz to, že běžné školní třídy mají počet žáků větší než deset až patnáct, není vhodné sociogram konstruovat pro třídu jako celek (Chráska, 2007).

Samozřejmě je nutné počítat i s obtížemi, které se pojí s tvorbou standardizovaných dotazníků. Mezi ně můžeme zařadit, jakým způsobem respondenti odpovídají na jednotlivé otázky, např. dívkám se snadněji odpovídá, protože se jim daná situace lépe popisuje než chlapcům. Ve třídě byl rozdan sociometrický test. Při vyhodnocování bylo zjištěno, že dívky klima třídy popisují pozitivně. Čím to může být? Dívkám se snadněji popisují emoční

aspekty než chlapcům. Také to může být tím, že výuku vnímají úplně jinak. Jinak hodnotí chování učitele než chlapci. Je možné, že ve skutečnosti jinak prožívají situace, které se odehrávají ve třídě (Grecmanová, 2008).



## 2 UKRAJINSKÉ DĚTI V ČESKÝCH ŠKOLÁCH

První dny války popisuje český fotograf, vítěz 17. ročníku soutěže Czech Press Photo, Krupař. Ta noc, kdy vše začalo, byla krušná. Noc bez spánku, kterou člověk zažije jen párkrát za život. Na Donbase je více jak měsíc a média okolo něj a všech ostatních jsou plné zpráv o nadcházející válce (na Donbase nikdo na válku nevěří). Pro fotografa je nemožné se dostat k vojákům, ukrajinská armáda nevydává novinářské akreditace, to ale v Hamburku nikdo nechápe. Stěžují si, že jeho fotkám chybí drama a akce. Ještě ten bezesný večer mu volala kamarádka z americké televize. Tvrdila, že následující ráno to už opravdu, ale opravdu vypukne... (Bartuška, et al., 2022).

Útok ruských vojsk na Ukrajinu v noci z 23. na 24. února 2022 zásadně narušil bezpečnostní situaci ve východní Evropě. Vláda Petra Fialy se obrátila na české občany pobývajících na Ukrajině, aby co nejdříve opustili tuto zemi, a pokud není možné zemi opustit, aby byli maximálně opatrní. Vláda ČR se vyjádřila k pomoci Ukrajinců na Ukrajině i u nás. Ministerstvem vnitra byl aktivován Plán připravenosti na migrační vlnu. Byly zřízeny informační linky pro občany Ukrajiny žijící či pobývajících na území ČR. Byla posílena příslušná pracoviště odboru azylové a migrační politiky. Ukrajínští uprchlíci se také mohli obrátit nebo navštívit 14 krajských asistenčních center, která byla zřízena kraji ve spolupráci Ministerstva vnitra. Asistenční centra byla zřízena účelově, aby pomohla ukrajinským uprchlíkům pobývajících na území ČR (aby mohli pobývat v kraji), na asistenčním centru si mohli vyřídit všechno potřebné (například zdravotní pojištění, ubytování). K dispozici jim také byly telefonické linky pomoci, na kterých se dozvěděli zdravotnické informace. Tyto linky byly v ukrajinštině, aby jim řádně rozuměli. Za účelem pomoci vznikaly také organizace, které se různými způsoby a prostředky snažily přiložit ruce k dílu. Jednou z nich je informační platforma [stojimezaukrajinou.cz](http://stojimezaukrajinou.cz) (Vláda ČR, 2022).

Celý svět byl v pohybu, státy a lidé téměř z celého světa se snažili pomoc, jak jen to šlo. Lidé u nás v České republice mohli nabídnout ubytování, materiální pomoc, odborné kapacity nebo tu byla možnost přispět finančně za pomoci veřejných sbírek, jako je Charita a mnoho dalších. Bartuška (2022) v knize píše, že bankovní účet SOS Ukrajina byl založen za účelem pomoci peněžně Člověkem v tísní. Krátce po začátku války se zde sešly neuvěřitelné dvě miliardy korun.

Vstup Ruska na území Ukrajiny vedl k mnoha odvetným sankcím ze strany podniků včetně globálních společností, jako jsou Luis Vuitton, McDonalds a Apple. Tyto sankce se týkají

lidí, kteří se nacházejí v Rusku, ale také Rusů žijících v zahraničí. V rámci ukrajinsko-ruského konfliktu se zvýšila pozornost věnovaná lidem z těchto zemí. To vedlo k pozitivnímu dopadu pro Ukrajince, ale negativnímu pro Rusy. Lidem z Ukrajiny byla nabídnuta stipendia ve vzdělávacích institucích, stejně jako bezplatné ubytování a další výhody. Této pozornosti se doposud nikomu nedostalo a v mnoha případech umožnila Ukrajincům získat prospěšné zacházení (Vanessa Ratten, 2022).

## 2.1 Očima ukrajinských žáků

Knih *UKRAJINA – Válka kolem nás* se také zabývá otázkou, zdali české školství pojme ukrajinské děti. Bartuška a další autoři (2022) knihy často používají přesné citace životních situací lidí, kteří mají něco společného s Ukrajinou a jejím aktuálním děním. Paní v knize popisuje událost, která se stala ve třídě, kde její sestra dělá asistentku učitele. Ve třídě mají ruskou a ukrajinskou holčičku, které jsou velké kamarádky. Když vypukla válka, přišly obě holčičky za paní asistentkou a zeptaly se jí, jestli můžou být stále kamarádky, i přesto že jejich země proti sobě válčí. Paní učitelka s asistentkou udělali moderované setkání s dětmi a povídali si o tom s nimi. I když byl závěr debaty dobrý, zazvonilo a děti i dospělí šli domů. Pohled do českých škol očima ukrajinských žáků, kteří je již navštěvují, nám poskytl Národní pedagogický institut České republiky (Havlátová, et al., 2022): Ukrajinstí žáci, kteří nedávno přijeli z Ukrajiny a jejich zkušenosti z českého školství jsou zatím čerstvé, popisují učivo jako nenáročné a méně objemné. Dostávají méně domácích úkolů. Na Ukrajině se učili větší množství učiva a dosti nazpaměť. Školní systém Ukrajiny hodnotí jako přísnější. Také si všimli, že česká škola je více propojená s rodiči žáků. Co se týká zvládnutí českého jazyka Havlátová a kolektiv (2022) zjistili, že samotní žáci nevidí žádné velké problémy v naučení se jazyka. Problémy jim přirozeně dělají spíše předměty, ve kterých se vyskytuje velké množství odborných slov. Na nové prostředí a jazyk se celkově dokáží adaptovat rychle. Ze zkušeností sociálních pracovníků a lektorů českého jazyka žáci rozumí dobře do třech měsíců a do devíti měsíců i dobře komunikují. Na druhou stranu kvůli příbuznosti dvou slovanských jazyků, se může stát, že ve snaze se rychle naučit, si zafixují gramatické chyby. Ty se pak velice těžko odstraňují. Nejčastější chyby dělají ve skloňování jmen, zájmen a časování sloves.

## 2.2 Ukrajinské děti

Vyhláška (ze dne 18. ledna 2005) č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky (platná od 1. 9. 2023) byla zpracována

Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Krajský úřad (příslušný dle místa pobytu žáka) a zřizovatel školy mají za povinnost zajistit bezplatnou přípravu českého jazyka k začlenění těchto žáků do základního vzdělávání.

Dokonce i z hlediska financování škol (ze státního rozpočtu) je nutné brát ukrajinské děti stejně jako i ty ostatní. Děti (z Ukrajiny) mají stejné právo za skoro stejných podmínek jako děti z Česka. Je třeba nastavit komunikaci mezi školami, zřizovateli a dalšími orgány, aby nedošlo k segregaci dětí, a aby se v oblasti financování reagovalo na změny aktivně a včas (Ptáčková, et al., 2023). Kvůli nárůstu dětí z Ukrajiny vznikla pro vedení škol nová výzva. Jak nejlépe přizpůsobit běžné fungování v úplně nových podmínkách? Strategie je hodnocena pozitivně. Důležité je nastavit pravidla a specifikovat postoje spojené s příchodem ukrajinských žáků do školy. Také je dobré stanovit osobu odpovědnou za koordinaci naplňování pravidel. Tento přístup poskytuje zaměstnancům školy časovou úsporu. Časová úspora může být později využita ve vlastní pedagogické práci (Novosád, et al., 2022).

Nejdůležitější je první den žáka cizince ve škole. Je nutné se na něj dobře připravit a věnovat mu potřebnou pozornost. První den ve škole žáka cizince by měl proběhnout tak, že domů ze školy půjde s pozitivním zážitkem, s pocitem bezpečí, že je ve škole chtěný, že má ve škole spojence, se kterými se mu rýsují pozitivní přátelské vztahy. Po takovém zážitku by jeho motivace k učení českého jazyka a zapojování se do výuky měla být pravděpodobně vyšší. Při zanedbání dobrého přijetí žáka mezi jeho vrstevníky se můžou vytvořit bariéry, které se později těžce překonávají. První den berme jako příležitost předejít vytvoření těchto bariér a snižme i tu nejtěžší bariéru spojenou s neznalostí jazyka (Sichingerová, et al., Rok neuveden). Dle Ptáčkové a Zachvatošin (2023) je právě období příchodu žáka do nového prostředí nejobtížnější. Dítě si musí zvyknout na nový režim, na nový způsob vzdělávání, na nový kolektiv a na nové učitele. Toto období je nejobtížnější právě proto, že žák mění systém vzdělávání a kulturní prostředí, ale také má za sebou velice traumatizující chvíle. Bude potřebovat čas, aby se zklidnil a zvykl si na úplně novou situaci. Ptáčková a Zachvatošin (2023) dále doporučují dětem ve škole dopřát adaptační období. Navrhují zapojovat hry a další aktivity, aby se žáci cizinců pomalu začali učit česky. Není žádoucí příliš tlačit na jejich výkon. Snažme se u nich spíše probudit pocit bezpečí a přijetí. S celým procesem adaptace ukrajinského žáka do třídního kolektivu může pomoci ukrajinský asistent pedagoga.

Učitelé si s příchodem ukrajinských dětí do škol museli osvojit ve velice krátkém čase nové znalosti, dovednosti. To je postavilo do úplně nové situace, kde se museli naučit zcela nové

postupy, jak jednat při vzdělávání ukrajinských žáků. Je to druhá zcela nová situace hned po období pandemie nemoci covid-19. Tyto dvě situace výrazně zvýšily nároky na učitele, ale navíc přidaly hrozbu negativního dopadu na jejich well-being. Pedagogické řízení školy musí podporovat vzdělávání nově příchozích žáků z Ukrajiny, ale také samotných učitelů v plnění jejich práce (Novosád, et al., 2022). Významnou roli v životě žáků utíkajících před válkou hraje utváření vztahů a rozvíjení spolupráce mezi aktéry vzdělávání. Nově utvářející se vztahy a přátelství jsou žádoucí pro naplňování potřeb komunikace, což vede ke zlepšení jazykových dovedností. Dále se utváří pocit sounáležitosti a vazby k novému místu bydliště (Novosád, et al., 2022). Školy spolupracují i s dalšími partnery, hlavně s neziskovými organizacemi, které se zaměřují na integraci migrantů. Dále s volnočasovými organizacemi a místními neziskovými organizacemi, aby zajistily vzdělávání pro před válkou utíkajícím dětem. Často se také využívá metodická podpora, kterou nabízí Národní pedagogický institut ČR (Novosád, et al., 2022).

Vytvoření pocitu sounáležitosti je pro ukrajinské děti velice důležitý. Pocit bezpečí, a to, že někam patří, že jsou přijímáni, hraje významnou roli v jejich procesu začleňování se. Center for Teaching Innovation nám poskytly rady, jak je možné v dětech vzbudit pocit sounáležitosti.

- Pomozte studentům poznat se navzájem.
- Napojte se na své studenty: podělte se s nimi o něčem z vašeho života a poté zjistěte jejich jména a informace o nich.
- Podpořte jejich účast na třídních aktivitách.
- Dejte studentům vědět, jak získat potřebnou pomoc (např. úřední hodiny, help centra).
- Buďte si vědomí svých verbálních a neverbálních podnětů, a co sdělují vašim studentům (např. skládání rukou vytváří bariéru mezi vámi a vašimi studenty, navázání očního kontaktu pomáhá vytvořit důvěru).
- Přijďte na hodinu včas a neformálně si pohovořte se svými studenty při příchodu (Center for Teaching Innovation, 2023).

Děti nově příchozí do českých škol ze zahraničí se musí velice rychle naučit česky. Český jazyk je důležitý k tomu, aby se mohly vzdělávat v české škole, ale taky aby se zapojili do společnosti a v ní si našly přátele. Český jazyk se učí jako druhý jazyk, protože mateřský

jazyk zpravidla již ovládají. Jako se my učíme cizí jazyky, tak i cizinci se učí češtinu. Tento způsob se podobá obsahem, metodami i formou. Jak už bylo napsáno, jediný rozdíl je v tom, že čeština je ukrajinštině z pohledu porozumění bližší. Platí, že nelze automaticky zaměnit „čeština jako druhý jazyk“ a „český jazyk a literatura“ (Havlátová, et al., 2022). Za účelem porozumění českému jazyku byla Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy například vytvořena výzva: „Prázdninové jazykové kurzy pro děti cizince migrující z Ukrajiny 2022“. Tato výzva nebyla ovšem jediná. Během velice krátké doby vznikla spousta videí, učebních materiálů (metodiky, pracovní listy), které může využít učitel, žák i rodič.

Metodické doporučení pro oblast hodnocení ukrajinských žáků ve školním roce 2022/2023 aktualizovalo MŠMT. 16.12.2023 byla zveřejněna další aktualizace pro školní rok 2023/2024. Aktualizované doporučení pro hodnocení v akademickém roce 2022/2023 nově příchozích ukrajinských žáků zveřejnilo MŠMT. Během hodnocení by se mělo nahlížet na dosažené školní výsledky s ohledem na tíživou situaci ukrajinských žáků. Při hodnocení by se měl brát zřetel na tyto skutečnosti:

- Zdali a jak se žák (cizinec) snažil o své začlenění do třídního prostředí.
- Zda a jak žák spolupracoval se svými spolužáky se stejným mateřským jazykem i se spolužáky s jiným mateřským jazykem.
- Zda se snažil dělat zadané úkoly včas, kvalitně, ale i tvořivě.
- Zda a jak vypracovával úkoly navíc.
- Přihlíží se i na výsledky v předchozím vzdělávání a možné je i nahlédnout do jeho osobního portfolia. Portfolio může být v papírové nebo digitální podobě (MŠMT, 2022).

Dle MŠMT (2022) každý takový žák by měl být hodnocen individuálně a neměl by být srovnáván se svými spolužáky. Měl by být brán ohled na pokroky a zvládnuté úkoly. Je vhodné, aby učitel ostatním žákům vysvětlil, proč je tento žák hodnocen jinak. Neznalost češtiny by neměla mít rozhodující vliv na známkování. Pro ukrajinského žáka je důležité identifikovat silné a slabé stránky, svůj pokrok, ale na druhou stranu hledat vhodné cesty tam, kde může nastat jeho další rozvoj.

### **2.2.1 Ukrajinský asistent pedagoga, adaptační koordinátor**

Příchod do nové školy a následná adaptace ve školní třídě je pro ukrajinské žáky velice náročná záležitost. Proto je možné zařadit ukrajinského asistenta pedagoga a adaptačního

koordinátora do školní třídy. Ukrajinský asistent pedagoga napřímo podporuje žáky s cizí státní příslušností. Pomáhá žákům se začlenit do již vzniklého třídního kolektivu a pomáhá jim během procesu vzdělávání. Pozice adaptačního koordinátora se vtaňuje pouze na první čtyři týdny při adaptaci žáka.

Ukrajinská asistentka pedagoga má za náplň práce přímou podporu žáků s cizí státní příslušností. Tato pomoc je poskytována při výuce a při organizaci výuky. Ukrajinská asistentka pedagoga může pomoci učiteli s výukou a s přípravami a s další pedagogickou činností pod vedení pedagoga. Dále je možnost poskytování metodické podpory učitelům. Hlavním primárním úkolem je pomáhat žákům-cizincům v rámci vzdělávacího procesu a začlenění do třídních kolektivů. Zaráz napomáhá k vzájemnému poznání dvou kultur při jejich střetu (Prokopová, 2023). Asistent se zaměřuje na potřeby žáků jednotlivě. Při plánování a přípravě může pomoci s úpravou cílů vzdělávání pro žáky s OMJ. Když vezmeme v potaz cíle dané hodiny, může ukrajinská asistentka pedagoga připravit podpůrné materiály (například připravit klíčovou slovní zásobu a fráze, popřípadě zjednodušit texty) (Inkluzivní škola, 2022). V současné situaci je možné zajistit pozici asistenta v českých školách pomocí několika způsobů. Rozdílný může být obsah, typ vykonávaných pracovních činností a zdroj financování (Havlátová, et al., 2022).

Poskytovaná služba adaptačního koordinátora (4 týdny) poskytuje žákovi-cizince od školy podporu při jeho adaptaci. Je zaměřena hlavně na pomoc s adaptací na jiné školní prostředí a na začleňování do sociální skupiny. Bezpečné a přijímací prostředí ve škole pomáhá vytvářet adaptační koordinátor. Zajišťuje to, aby se žák při nástupu cítil dobře a nebyl vystaven velkému šoku při překonávání kulturních rozlišností. Dále aby žák nebyl vystaven velkému stresu a prožíval duševní a fyzickou pohodu, takzvaný wellbeing. Žákův wellbeing zrychluje a zkvalitňuje obtížný proces adaptace a navyšuje míru jedinci motivace (Kolektiv autorů, 2020). Nejsnazší by bylo, kdyby adaptační koordinátor byl pedagogický pracovník na dané škole. Může jím být i externí pedagogický pracovník, který má minimálně středoškolské vzdělání ukončené maturitou. Skvělou volbou může být také pracovnice školní družiny. Dopoledne má volné, tudíž může pracovat jako adaptační koordinátorka (Sichingerová, et al., Rok neuveden).

Náplň pracovního dne adaptačního koordinátora pro žáka cizince:

- Seznamuje žáky se školními právy, s třídním kolektivem a formálními, neformálními pravidly chování. Obeznamuje je s režimem, a jak je uspořádán vyučovací den a vyučování.

- Adaptační koordinátorka úzce spolupracuje s třídním učitelem a ostatními učiteli po celou dobu přípravy a průběhu adaptačního procesu.
- Pomáhá s orientací v budovách školy. Průběžně seznamuje s organizačními a dalšími informacemi.
- Napomáhá zajistit nebo realizovat úvodní kurz českého jazyka a následné jazykové kurzy. Částečně nebo kompletně participuje na výuce základů českého jazyka jako druhého či cizího jazyka. Výuka obnáší čtyři týdny lekcí přímo ve škole, kde si žáci osvojují lexikální a gramatický základ. Snaží se naučit základní jazykové fráze nezbytné pro komunikaci ve škole.
- Ideálně by měl být adaptační koordinátor pedagogický pracovník na dané škole. Může jím být i externí pedagogický pracovník, který má minimálně středoškolské vzdělání ukončené maturitou (například vychovatel, asistent pedagoga).
- Působíště adaptačního koordinátora je škola. To znamená, že adaptační koordinátor nedochází k lékaři, do rodin a jinam. Jejich působnost se vztahuje pouze ke škole (Kolektiv autorů, 2020).

### 2.3 Ukrajinské děti v číslech

V českých mateřských školách bylo v polovině května 2022 zapsáno 3,8 tisíců ukrajinských dětí a v základních školách bylo evidováno více jak 26 tisíc ukrajinských žáků. Ti došli do České republiky v důsledku probíhajícího konfliktu na Ukrajině. Pokud srovnáme celkový počet dětských uprchlíků (ve věku předškolního a školního vzdělávání), kterým bylo pobytové oprávnění uděleno, je toto číslo výrazně nižší. Na územích, kde je vysoká koncentrace ukrajinských uprchlíků lze očekávat, že nastanou kapacitní problémy z důvodu přijímání ukrajinských dětí a žáků do mateřských a základních škol (Novosád, et al., 2022).

K 31. březnu 2023 byl naměřen nárůst o 996 dětí a žáků nově příchozích z Ukrajiny. Tyto data se porovnávaly k 30. září 2022. Nově školy vykázaly 51 281 těchto dětí a žáků. 2 090 lidí z Ukrajiny (s vízem dočasné ochrany) jsou zaměstnanci českých škol. Polovina z nich je zaměstnána jako učitelé nebo pedagogičtí pracovníci (MŠMT, 2023). Šetření probíhající od 6. do 18. dubna 2023 bylo vyplněno 8 568 školami (z toho: 5 362 mateřských škol, 4 223 základních škol, 18 konzervatoří). Jako součást vyplňování dat se školy vyjádřily ke svým kapacitním možnostem. Z těchto údajů vyšlo najevo, že základní školy po celé ČR by hned

mohly pojmout ještě dalších 119 944 ukrajinských žáků. Od 1. září roku 2023 by školy mohly vytvořit kapacity pro 21 885 žáků pro nový školní rok (MŠMT, 2023).

V Průběžné zprávě o integraci a vzdělávání ukrajinských dětí a žáků zveřejnila Česká školní inspekce shrnutí zjištěných skutečností. Zpráva odhalila, že pouze 6 % mateřských škol a 10 % základních škol vzdělávají ukrajinské děti výhradně odděleně od zbytku žáků. Kombinovaně (vyrovnané zastoupení výuky ve skupině a výuky ve třídě s ostatními) vede výuku 7 % mateřských a základních škol (Novosád, et al., 2022). Zjištěné vztahy mezi ukrajinskými žáky a jejich spolužáky byly na většině navštívených školách dobré. Uzavřené skupiny nejsou tak časté, což je pozitivní. Převážně vznikají spíše smíšené skupiny. Konflikty mezi žáky jsou ojedinělé. Ze strany dětí a žáků je častá pomoc svým ukrajinským vrstevníkům. Z postojů zákonných zástupců navštívených škol převažuje podpora a nabídka pomoci. Na druhou stranu existují také pochybnosti ze strany rodičů, aby byla zachována kvalita vzdělávání pro všechny žáky školy (Novosád, et al., 2022). Mezi další zjištění také můžeme zařadit, že část ukrajinských žáků se vedle vzdělávání na české škole distančně také účastnila vzdělávání ve své kmenové ukrajinské škole.

V první polovině teoretické části jsem se zaměřila na školní třídu, její klima a měření. V druhé polovině teoretické části jsem se zaměřila na ukrajinské děti jako součást českého školství. Teoretická část navazuje na praktickou část, kde se budu soustředit na samostatný výzkum sedmi školních tříd Zlínského kraje.



## **II. PRAKTICKÁ ČÁST**

### 3 ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI

Praktická část bakalářské práce se věnuje výzkumu postavení ukrajinských dětí ve třídním kolektivu. Hlavním cílem této práce je zjistit, jaké postavení mají ukrajinské děti ve třídním kolektivu a vůbec jejich vztahy se spolužáky ve třídě. Záměrem je zmapovat struktury vztahů mezi žáky ve třídě a pozice ukrajinských žáků ve třídě.

Jako způsob dosažení cíle byl zvolen kvantitativní přístup provedený formou sociometrického měření. Sociometrické měření umožní získat potřebné informace na základě, kterých důkladně porozumíme strukturám vztahů mezi žáky ve třídě a pozicím ukrajinských žáků ve třídě.

V této části praktické části se budeme zabývat kvantitativním výzkumem, popíšeme metodu sběru dat, cíle výzkumu, výzkumné otázky, výzkumný soubor a způsob zpracování dat.

Výsledky výzkumu přinesou zjištění o postavení ukrajinských dětí ve třídním kolektivu.

#### 3.1 Kvantitativní výzkum

Pro bakalářskou práci byl zvolen kvantitativní výzkum vzhledem k výzkumnému problému.

Kvantitativně orientovaný výzkum předpokládá, že fenomény se dají měřit a třídit. Informace, které získáme, pak analyzujeme statickými metodami. Cíleně ověřujeme platnost zkoumaných fenoménů a případně vztahů mezi nimi (Reichel, 2009). Sledované jevy (pedagogických a psychologických disciplín) je složitější zkoumat než třeba v chemii nebo fyzice. U pedagogických a psychologických jevů je složité a náročné hlavně měření (Skutil, et al., 2011). V rámci výzkumu se zabýváme jedním nebo více (většinou spolu souvisejících) problémů. Sekvence kroků a činností na sobě závislých nás dovede k řešení vědeckého problému. Každý výzkum se může lišit v posloupnosti jednotlivých realizovaných činností. Schéma postupu bývá následující:

- Stanovení problému
- Formulace hypotézy
- Testování
- Vyvození závěrů a jejich prezentace (Chráska, 2007).

## 3.2 Cíle výzkumu

Hlavním cílem této práce je zjistit, jaké postavení mají ukrajinské děti ve třídním kolektivu a vůbec jejich vztahy se spolužáky ve třídě. Záměrem je zmapovat struktury vztahů mezi žáky ve třídě a pozice ukrajinských žáků ve třídě.

### 3.2.1 Dílčí cíle výzkumu

- 1) Identifikovat postavení ukrajinských dětí ve třídním kolektivu.
- 2) Zmapovat struktury vztahů mezi žáky ve třídě a pozice ukrajinských žáků.

## 3.3 Výzkumné otázky

Formulace výzkumných otázek patří mezi hlavní body při plánování výzkumu. Na výzkumné otázky si na konci šetření musíme odpovědět, proto jsou sestaveny v tázací větě. I když se to zdá jako lehký úkol, nevhodně zformulovaná otázka může způsobit komplikace. Je proto důležité věnovat tomuto procesu dostatečnou pozornost (Skutil, et al., 2011).

**Hlavní výzkumnou otázku jsme nastavili následovně:** Jaké je postavení ukrajinských žáků ve třídním kolektivu?

### 3.3.1 Dílčí výzkumné otázky

DVO 1: Jaká je hierarchie ukrajinských žáků ve svých třídních kolektivech?

DVO 2: Jaká je interakční síť (sociogram) ve třídě s ukrajinskými žáky?

## 3.4 Metody sběru dat

Metoda je cesta, kterou musíme absolvovat, abychom dosáhli cíle. Metoda je výuková a výzkumná. Výzkumnou metodu lze chápat jako postup, při kterém získáváme a zpracováváme data s úmyslem objasnit problematiku. Je to soustava kroků opírající se o pojmový systém a pravidla (Skutil, et al., 2011).

Struktura standardizovaného dotazníku je pevně daná. Seznam otázek je také pevně daný a respondenti na něj odpovídají pevně danými odpověďmi. Velkou výhodou standardizovaných dotazníků je, že data mohou být snadno sečtena. Standardizovaný dotazník, který se využívá v kvantitativním šetření, obsahuje z větší části soubor uzavřených otázek. Je doplněn o polo uzavřené a zcela výjimečně o otevřené otázky. Tyto otázky jsou

vytištěny a připomínají formulář s nevelkým počtem otázek na něm. Do dotazníku respondent vyplňuje své odpovědi dle uvedených instrukcí (Reichel, 2009).

Pro výzkum byl zvolen standardizovaný dotazník B-3. V roce 1992 se začalo s vývojem dotazníku B-3. Nejprve se hledala technika vhodná pro zobrazení třídních kolektivů. Nejdříve u nás vyzkoušeli techniku SORAD a sociogram. V roce 1988 a 1992 byl u nás publikovaný Australský dotazník MCI (autorů Fräsera, Fishera). Měl věkové omezení. Nedal se využít na celý druhý stupeň, mohly ho vyplňovat žáci do 7. třídy. Zmíněné dotazníky nakonec sloužily pouze jako předloha pro stvoření vlastního dotazníku. Před dokončením finální verze dotazníku B-3 v roce 1997 vznikly ještě dvě varianty nazvané B-1, B-2. Varianta z roku 1997 byla vyzkoušena v předvýzkumu a následně ve screeningu celé školy. Jeho jednoduchá konstrukce a vyhodnocování se zde osvědčily (Braun, 1998).

Po písemné komunikaci (Diagnostika škol) mi byl poskytnut dotazník B-3. K poskytnutému dotazníku mi byla poskytnuta prezentace nazvaná: „Sociometrické šetření tříd“. V této prezentaci je nejprve popsán smysl sociometrického šetření. Smyslem je tedy zjistit klima tříd, zjistit, které třídy mají problémy a potřebují péči atd. Sociometrický dotazník B-3 vytvořený o.s. Audendo v čele s PhDr. Richardem Braunem je nutné použít až od 4. třídy základních škol po maturanty. Vyplnění dotazníku žáky trvá přibližně 15-20 minut a vyhodnocení pomocí online programu pak zabere 15-30 minut. V této prezentaci je také vysvětlena důležitost etiky vzhledem k tomu, že dotazník není anonymní. Také mi byl poskytnut: „Návod k vyplnění dotazníku B-3“. Tento návod je podrobněji popsán v sekci nazvané: „Aplikované nástroje sběru dat a jejich vyhodnocování“. V horní části dotazníku mají děti prostor, aby se podepsaly, napsaly svou třídu a datum, kdy byl dotazník vyplňován. Tento dotazník B-3 byl s pomocí rodinného mluvčího převeden do Ukrajínštiny, aby se zabránilo nedorozumění při jeho vyplňování ukrajinskými žáky.

### 3.4.1 Postup

Nejprve byly školám předány souhlasy pro rodiče. Po sesbírání podepsaných souhlasů rodičů bylo provedeno dotazníkové šetření. Někteří rodiče neudělili písemný souhlas s dotazníkovým šetřením, proto tyto děti dotazníky nevyplňovaly. Do dotazníkového šetření byli zahrnuti pouze v rámci jmenného seznamu. I přesto že dotazník nevyplňovaly, ostatní je stejně mohly uvést ve svých volbách. Každý žák obdržel svůj papírový dotazník, na který se podepsal a napsal svou třídu. Bylo důležité kontrolovat žáky, aby se mezi sebou nebavili a pracovali samostatně. Ve většině tříd byl žáky vyplňován dotazník v hodinách výtvarné

výchovy, takže mi byla poskytnuta pomoc ze strany učitelů s dozorem. Podle poskytnutých instrukcí, byli žáci celým procesem provedeni. Otázku po otázce. Například v otázkách 1, 2 a 6 žáci nemuseli vyplnit všechna jména, takže byli upozorněni. Dotazníky byly sesbírány hned po jejich vyplnění.

### 3.4.2 Aplikované nástroje sběru dat a jejich vyhodnocování

1. Otázka- Žák má do odpovědi napsat 3, 2 nebo 1 přítele ze třídy a tím jmenování získají 3, 2 nebo 1 pozitivní bod.
2. Otázka- Žák má naopak do odpovědi napsat 3, 2 nebo 1 lidi ze třídy, které by si nevybral za kamarády. Pokud nikdo takový ve třídě není, koho by si za kamaráda nevybral, neuvádí nikoho. Jmenování získají 3, 2 nebo 1 negativní bod.
3. Otázka- Žák má vybrat z možností a), b), c), d), e) jak sám sebe hodnotí. S touto otázkou se musí pracovat v kontextu, protože např. oběti šikany někdy píší, že jsou vždy v centru dění.
4. Otázka- Žák na otázku odpovídá buď ano, nebo ne. Odpovědi na těchto pět otázek v rámci 4. otázky mi dají procentuální výsledky, kolik žáků odpovědělo ano.
5. Otázka- Žák měl zakroužkovat číslici, která vyjadřuje míru jeho pocitů. Kroužkuje se pouze jedno číslo v každém řádku. Čím vyšší číslo, tím horší. U každého žáka se pak udělají součty, které mi udávají pocity ve třídě.
6. Otázka- Žák ke každému výrazu napíše někoho ze třídy. Žáka mohou napsat i vícekrát. Vlastnosti vlevo jsou považovány za pozitivní a ty vpravo za negativní. Podle toho získávají buď plusové, nebo minusové body.

## 3.5 Výzkumný soubor

Byl zvolen metodologický výzkumný soubor dostupný. Záměrně byl cíl určen na základní školy, které byly ochotné spolupracovat s výzkumným šetřením tříd a zároveň odpovídaly základnímu kritériu, o kterém se zmiňuji níže.

Základním kritériem pro výběr výzkumného souboru byly třídy základních škol 2. stupně, kde je přítomen jeden nebo více ukrajinských žáků. Byly osloveny hlavně základní školy větších měst Zlínského kraje. Ukrajínští žáci nejsou na každé základní škole a v každé třídě, proto bylo nutné kontaktovat více základních škol.

Základní školy byly kontaktovány e-mailovou zprávou nebo telefonicky. Do e-mailu byl základním školám vložen krátký souhrn bakalářské práce a informace týkající se výzkumu. Po telefonické domluvě byla většinou sjednána schůzka s pověřeným zaměstnancem základní školy. Ve větším množství případů byla komunikace vedena s ředitelem/ředitelkou základní školy a poté jsem byla odkázána na školního psychologa/psycholožku. Celkem bylo v lednu, únoru roku 2024 osloveno třináct základních škol.

Dvě základní školy, které byly mnou osloveny skrze e-mailovou zprávu mi doposud neodpověděly. Po e-mailové komunikaci a osobní schůzce se mi jedna základní škola už vůbec neozvala. Na 2. stupni měli jednu třídu s ukrajinským žákem. Na třech základních školách mi bylo sděleno, že neprovádí vůbec žádné dotazníkové šetření. V těchto případech jsem byla hned uvědomena ředitelem/ředitelkou základní školy, že dotazníkové šetření na jejich základních školách není možné. Čtyři kontaktované základní školy měly ukrajinské žáky pouze na 1. stupni. Jedna oslovená základní škola byla ochotná spolupracovat. Na druhém stupni měli dva ukrajinské žáky ve dvou třídách. Po úspěšné komunikaci s paní ředitelkou jsem byla odkázána na školní psycholožku. Ta bohužel nesouhlasila s vyplňováním standardizovanou metodou B-3 žáky. Obávala se, že by dotazník mohl narušit vztahy ve třídě, pokud by došlo k tomu, že by ho žáci o přestávce komentovali mezi sebou. Nakonec mi bylo navrženo, že jsou ochotní spolupracovat pod podmínkou, že vytvořím vlastní dotazník. Nakonec poslední dvě oslovené základní školy souhlasily s dotazníkovým šetřením.

Tabulka 1: Výzkumné vzorky

	<b>Počet tříd s ukrajinským žákem</b>	<b>Počet ukrajinských žáků ve třídě</b>
Základní škola 1	3 třídy	1 ukrajinský žák ve dvou třídách, 2 ukrajiniští žáci v 1 třídě
Základní škola 2	3 třídy	1 ukrajinský žák

Zdroj: Vlastní

### 3.6 Způsob zpracování dat

Ručně vyplněné dotazníky dětmi byly přepsány do vyhodnocovacího online programu, který mi byl poskytnut po domluvě s Diagnostikou škol. Tyto vyplněné dotazníky musely být

podepsány a všechny údaje v nich musely být čitelné, aby se bez komplikací zadávaly do online programu. Také byly potřeba jmenné seznamy těchto tříd k vyhodnocování v online programu.

## 4 ANALÝZA DAT

V této kapitole se budeme věnovat analýze dat ze standardizovaných dotazníků B-3. Výsledky z online vyhodnocovacího programu byly využity při identifikaci postavení ukrajinských dětí ve třídním kolektivu a při mapování struktur vztahů mezi žáky ve třídě. Data o ukrajinských žácích byla čerpána z online vyhodnocovacího programu a z ručně vyplněných dotazníků.

### 4.1 Základní škola 1

- **Školní třída 1:** První třída, která byla analyzována, se skládala z 21 žáků. Z toho bylo 8 chlapců a zbytek tvořily dívky. Dotazníkového šetření se z důvodu neodevzdaného souhlasu rodičů nebo z důvodu absence, neúčastnily pouze 2 žákyně. Účast třídy na dotazníkovém šetření tedy činila vysokých 90,48 %. Počet ukrajinských žáků v této třídě byly 2 žákyně.
- **Školní třída 2:** Druhá třída, která byla analyzována, se skládala z 22 žáků. Z toho bylo 12 chlapců a zbytek tvořily dívky. Dotazníkového šetření se z důvodu neodevzdaného souhlasu rodičů nebo z důvodu absence, neúčastnilo 10 žáků. V této školní třídě děti chyběly hlavně kvůli nesouhlasu rodičů s dotazníkovým šetřením. Účast třídy na dotazníkovém šetření tedy činila 54,55 %. Počet ukrajinských žáků v této třídě byl 1.
- **Školní třída 3:** Třetí třída, která byla analyzována, se skládala z 19 žáků. Z toho bylo 8 chlapců a zbytek tvořily dívky. Dotazníkového šetření se z důvodu neodevzdaného souhlasu rodičů nebo z důvodu absence, neúčastnilo 7 žáků. Účast třídy na dotazníkovém šetření tedy činila 63,16 %. Počet ukrajinských žáků v této třídě byl 1.

### 4.2 Základní škola 2

- **Školní třída 4:** Čtvrtá třída, která byla analyzována, se skládala z 23 žáků. Z toho bylo 8 chlapců a zbytek tvořily dívky. Dotazníkového šetření se z důvodu neodevzdaného souhlasu rodičů nebo z důvodu absence, neúčastnili 4 žáci. Účast třídy na dotazníkovém šetření tedy činila 82,61 %. Počet ukrajinských žáků v této třídě byl 1.



- **Školní třída 5:** Pátá třída, která byla analyzována, se skládala z 20 žáků. Z toho bylo 12 chlapců a zbytek tvořily dívky. Dotazníkového šetření se z důvodu neodevzdaného souhlasu rodičů nebo z důvodu absence, neúčastnili 4 žáci. Účast třídy na dotazníkovém šetření tedy činila přesných 80 %. Počet ukrajinských žáků v této třídě byl 1.
- **Školní třída 6:** Šestá třída, která byla analyzována, se skládala z 24 žáků. Z toho bylo 14 chlapců a zbytek tvořily dívky. Dotazníkového šetření se z důvodu neodevzdaného souhlasu rodičů nebo z důvodu absence, neúčastnili 4 žáci. Účast třídy na dotazníkovém šetření tedy činila 82,61 %. Počet ukrajinských žáků v této třídě byl 1.

Dotazníkového šetření se celkem zúčastnilo 98 žáků (z toho 7 ukrajinských žáků). Ukrajínští žáci vypisovaly dotazníky přeložené do Ukrajínštiny. Pouze jeden žák zvolil dotazník psaný v českém jazyce.

### 4.3 Vyhodnocení

#### 4.3.1 Otázka dotazníku číslo 1, otázka dotazníku číslo 2

Tabulka 2: Obdržené volby

Žák	Kladné volby	Žák	Záporné volby
D	3	B	3
A	1	D	3
B	1	C	2
E	1	A	1
C	0	E	1
F	0	F	0
G	0	G	0

Zdroj: Vlastní

Tabulka výše zobrazuje obdržené volby z otázky číslo 1, otázky číslo 2. Otázka číslo 1 zní: „Mezi mé přátele v naší třídě patří:“ a otázka číslo 2 zní: „Jako přítele (přítelkyni) bych si nevybral:“. Druhý sloupec tabulky zobrazují získané kladné volby z otázky číslo 1. Čtvrtý sloupec tabulky zobrazuje získané záporné volby z otázky číslo 2. Tyto otázky jsou navíc

bodově ohodnoceny, podle toho na jakém řádku ze tří byl daný žák napsán. Tabulka zobrazuje čistě volby bez bodového ohodnocení.

Oranžově je zvýrazněn ukrajinský žák D s největším počtem kladných voleb. Hnědě jsou znázorněni ukrajínští žáci D, E s největším počtem záporných voleb. Dle kladných voleb lze soudit, že nejvíce kamarádů má ve třídě ukrajinský žák D. Na druhou stranu žádné kamarády ve třídě mají ukrajínští žáci C, F, G, kteří neobdrželi žádnou kladnou volbu. Nesmíme opomenout, že ukrajinský žák s největším počtem kladných voleb obdržel i nejvíce záporných voleb (stejně množství záporných voleb obdržel i žák B). Nejvíce interakcí (kladných, záporných) ve třídě má ukrajinský žák D. To se nedá říci o ukrajinských žácích F, G, kteří neobdrželi ani kladnou ani zápornou volbu. Ukrajínští žáci F, G z otázky číslo 1 a otázky číslo 2 vypadají jako „šedí“. Nejsou hodni lásky ze strany spolužáků, ale na druhou stranu ani nenávisť.

#### 4.3.2 Otázka dotazníku číslo 3

Tabulka 3: Sebehodnocení ukrajinských žáků

Žák	Sebehodnocení ukrajinských žáků	
A	b)	občas se účastním a jsem obvykle o akcích ve třídě informován
B	b)	občas se účastním a jsem obvykle o akcích ve třídě informován
C	b)	občas se účastním a jsem obvykle o akcích ve třídě informován
D	d)	zdá se, že o mou účast třída příliš nestojí
E	d)	zdá se, že o mou účast třída příliš nestojí
F	b)	občas se účastním a jsem obvykle o akcích ve třídě informován
G	b)	občas se účastním a jsem obvykle o akcích ve třídě informován

Zdroj: Vlastní

Tabulka výše zobrazuje sebehodnocení ukrajinských žáků z otázky číslo 3. Tabulka ukazuje, do jaké míry jsou ukrajínští žáci zapojováni do dění třídy. Otázka číslo 3 zní: „Sám sebe hodnotím:“.

Ukazuje, že 5 žáků se občas účastní a jsou obvykle o akcích ve třídě informováni (respondenti: A, B, C, F, G). Vzhledem k tomu, že v této otázce převažují kladné odpovědi,

celkové sebehodnocení ukrajinských žáků není špatné. Na druhou stranu nesmíme opomenout, že třídy příliš nestojí o účast 2 žáků (D, E).

#### 4.3.3 Otázka dotazníku číslo 4

Tabulka 4: Vnímání atmosféry ukrajinskými žáky ve třídě

Otázka	Ano	Ne	Odpovědi Ano v %
Ve třídě je nejméně jeden žák, který je nešťastný	D, G	A, B, C, E, F	28,6 %
Ve třídě je někdo, komu ostatní ubližují	D, E, G	A, B, C, F	42,86 %
Stává se, že se do školy těším	A, B, D, E, F	C, G	71,43 %
Většinou se najde někdo, kdo mi pomůže s problémem	A, B, C, D, F, G	E	85,71 %
Společné problémy řešíme většinou v klidu	A, B, C, D, E, F, G		100 %

Zdroj: Vlastní

Tabulka výše zobrazuje vnímání atmosféry ukrajinskými žáky ve třídě z otázky číslo 4. Otázka číslo 4 zní: „Odpovězte na následující otázky ano-ne:“.

Poměrně nízké číslo je u první podotázky, kde pouze dva ukrajínští žáci tvrdí, že je v jejich třídě minimálně jeden žák, který je nešťastný. Tato podotázka úzce souvisí se seznamem žáků, kteří se ve své třídě necítí moc dobře. Ze všech zkoumaných bylo zjištěno, že právě 4 žáci se ve své třídě necítí moc dobře. Z toho byl i 1 ukrajinský žák (D). Skoro polovina ukrajinských žáků odpověděla, že je ve třídě někdo, komu ostatní ubližují. 5 žáků ze 7 souhlasilo, že se do školy někdy těší. Tento většinový souhlas je pozitivní, protože to, že se ukrajínští žáci těší do školy, může mít příznivý dopad na jejich motivaci se učit český jazyk (viz. Teoretická část). V 85,71 % (až na 1 ukrajinského žáka) se ukrajínští žáci shodli, že se většinou najde někdo, kdo jim pomůže s problémem. Je důležité, že většina souhlasila, protože v jejich obtížné situaci se pomoc spolužáků vždy hodí. České školství je zcela jistě odlišné od toho ukrajinského, takže může chvíli trvat, než si ukrajínští žáci osvojí návyky českého školství. Nejlépe dopadla poslední podotázka, kde se všichni ukrajínští žáci shodli, že se v jejich třídách společné problémy řeší většinou v klidu.

## 4.3.4 Otázka dotazníku číslo 5

Tabulka 5: Míra pocitů ukrajinských žáků ve třídě

Pocit na škále od 1 do 7	Volba
Pocit bezpečí – pocit ohrožení	2, 1, 1, 5, 6, 1, 4
Pocit přátelství – pocit nepřátelství	2, 1, 1, 6, 3, 1, 4
Atmosféra spolupráce – atmosféra lhostejnosti	3, 1, 1, 4, 4, 2, 2
Pocit důvěry – pocit nedůvěry	2, 1, 2, 5, 4, 5, 4
Atmosféra tolerance – atmosféra netolerance	3, 2, 1, 4, 5, 3, 5

Zdroj: Vlastní

Tabulka 6: Srovnání míry pocitů ukrajinských žáků s mírou pocitů všech tříd

Míra pocitů ukrajinských žáků	Míra pocitů tříd
14,43	13,5

Zdroj: Vlastní

Tabulky výše zobrazují míru pocitů ukrajinských žáků ve třídě a srovnání míry pocitů ukrajinských žáků s mírou pocitů všech tříd z otázky číslo 5. Otázka číslo 5 zní: „Zakroužkuj číslici, která vyjadřuje míru tvých pocitů ve třídě:“. Volby na škále v tabulce 5 výše jsou zleva řazeny (žák A, B, C, D, E, F, G). Tabulka 5 ukazuje volby žáků na škále od 1 do 7. Nejlepší je na škále 1, která se pojí s pocitem uvedeným vlevo (pocit bezpečí). Nejhorší je na škále 7, která se pojí s pocitem uvedeným vpravo (pocit ohrožení). Každý žák tedy může mít naměřenou míru pocitů (za všechny podotázky) v rozmezí od hodnoty 5 do hodnoty 35. Ideální je hodnota 5. To znamená, že žák u všech podotázek zakroužkovat míru na škále 1. Pro srovnání byl vytvořen aritmetický průměr podotázek všech ukrajinských žáků a všech tříd.

Lepší aritmetický průměr za všechny podotázky (blíže hodnotě 5) byl naměřen u tříd. Míra pocitů ukrajinských žáků na tom není o moc hůře. Dá se říci, že hodnoty jsou skoro totožné. Na závěr nesmíme zapomenout zmínit to, že ani jeden naměřený aritmetický průměr se neblíží ideálně naměřené hodnotě 5. Míra pocitů obou porovnávaných je v lepší půli, což vypovídá o tom, že většina zkoumaných se cítí dobře v prostředí školy a školní třídy.

## 4.3.5 Otázka dotazníku číslo 6

Tabulka 7: Subjektivní hodnocení

Žák	Kladné volby	Záporné volby	$\phi$
A	2	0	2
B	2	0	2
F	0	0	0
D	0	1	-1
C	0	5	-5
E	3	8	-5
G	0	7	-7

Zdroj: Vlastní

Přehled voleb, které byly příslušným žákům přiřazeny:

A- Spolehlivý, zábavný

B- Spolehlivý, zábavný

C- Nespravedlivý, nespolehlivý, osamocený (3x)

D- Protivný

E- Zábavný (2x), se všemi za dobře, nespravedlivý, nevděčný (2x), nespolehlivý (5x)

F- /

G- Nespolehlivý (2x), osamocený (5x)

Tabulka výše zobrazuje subjektivní hodnocení z otázky číslo 6. Otázka číslo 6 zní: „Najdi některého ze spolužáků, který je:“.

Nejlepší subjektivní hodnocení z ukrajinských žáků mají žáci A a B (oranžové označení v tabulce). Těm byl naměřen stejný počet kladných voleb. Oba ukrajínští žáci obdrželi 2 kladné volby a žádnou zápornou. Nesmíme opomenout, že tito žáci jsou ve stejné třídě a stejné přídavné jména si udělili navzájem. Ukrajinský žák F neobdržel ani kladnou ani zápornou volbu, proto se řadí na 3. místo v tabulce. Lze předpokládat, že je pro své spolužáky „neviditelný“. Ukrajinský žák D obdržel zápornou volbu „protivný“. Ukrajinský žák C obdržel 5 záporných voleb a žádnou kladnou. U jeho jména se objevuje přídavné jméno

„osamocení“. Byl takto označen 3x, což může naznačovat o tom, že ve třídě nemá kamarády a tráví čas o přestávkách sám. Ukrajinský žák E obdržel nejvíce voleb, takže lze předpokládat, že ve třídě má pozitivní i negativní interakce. Žáci ho berou na vědomí, což se nedá říci například u žáka F. Nejvíce záporných voleb „osamocení“ a zároveň poslední místo v tabulce obsadil ukrajinský žák G (hnědé označení v tabulce).

#### 4.3.6 Otázky dotazníku 1, 2, 6- HVO

Tabulka 8: Postavení ukrajinských žáků ve třídním kolektivu

Žák	Postavení ukrajinských žáků ve třídním kolektivu z X žáků
A	12. v postavení z 21 žáků
F	12. v postavení z 20 žáků
B	13. v postavení z 21 žáků
D	14. v postavení z 19 žáků
E	17. v postavení z 23 žáků
G	18. v postavení z 23 žáků
C	19. v postavení z 22 žáků

Zdroj: Vlastní

Tabulka výše čerpá z poznatků tabulky 9 níže. Rozdíl mezi kladnými a zápornými volbami (z otázek dotazníku číslo 1, 2, 6) tvoří výslednou hodnotu. Čím je toto číslo vyšší, tím lepší je žákovo postavení ve třídě.

#### 4.3.7 Otázky dotazníku 1, 2, 6- DVO 1

Tabulka 9: Hierarchie (z otázek dotazníku 1, 2, 6)

Žák	Kladné volby	Záporné volby	$\Sigma$	$\varphi$
A	5	2	7	3
B	5	4	9	1
F	0	0	0	0
D	5	7	12	-2
E	6	10	16	-4

C	0	7	7	-7
G	0	7	7	-7

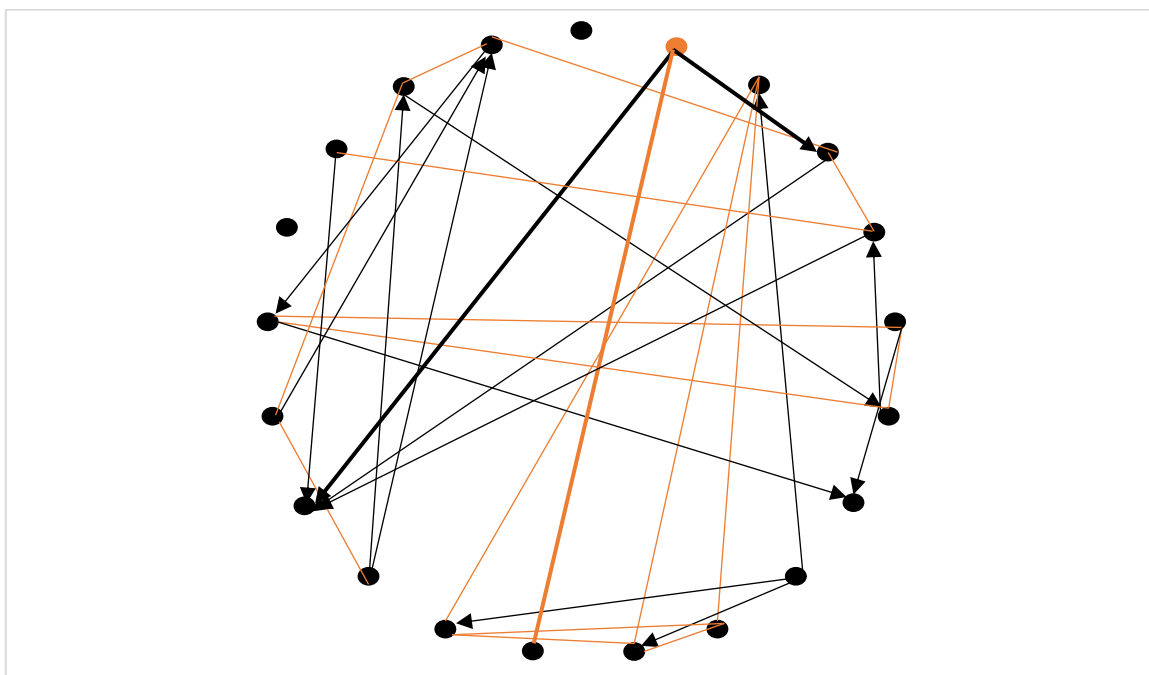
Zdroj: Vlastní

Tabulka výše znázorňuje hierarchii ukrajinských žáků ve svých třídách z otázek číslo 1, 2, 6. V druhém sloupci jsou uvedené kladné volby z otázek číslo 1, 6. Je nutné poznamenat, že otázky číslo 1, 2 byly také bodově ohodnoceny dle toho, jestli byl příslušný žák napsán na 1., 2. nebo 3. řádek. V otázce číslo 6 se za kladnou volbu považuje: spravedlivý, spolehlivý, zábavný, vždy v centru dění, se všemi za dobře. Ve třetím sloupci jsou uvedené záporné volby z otázek číslo 2, 6. V otázce číslo 6 se za záporné volby považuje: protivný, nespravedlivý, nevďečný, nespolehlivý, osamocený. Ve čtvrtém sloupci jsou sečteny všechny kladné i záporné volby, které daný žák obdržel. Tento součet vypovídá o atraktivitě/neatraktivitě ukrajinských žáků. Žák (F), který má v tomto sloupci 0, je považován za „šedého“. To znamená, že ho spolužáci neřadí do žádné škatulky (kamarád nebo ne kamarád). V posledním sloupci číslo představuje rozdíl mezi kladnými a zápornými volbami. Čím je toto číslo vyšší, tím lepší je žákovo postavení v hierarchii třídy.

#### 4.3.8 Otázky dotazníku 1, 2 (sociogramy)- DVO 2

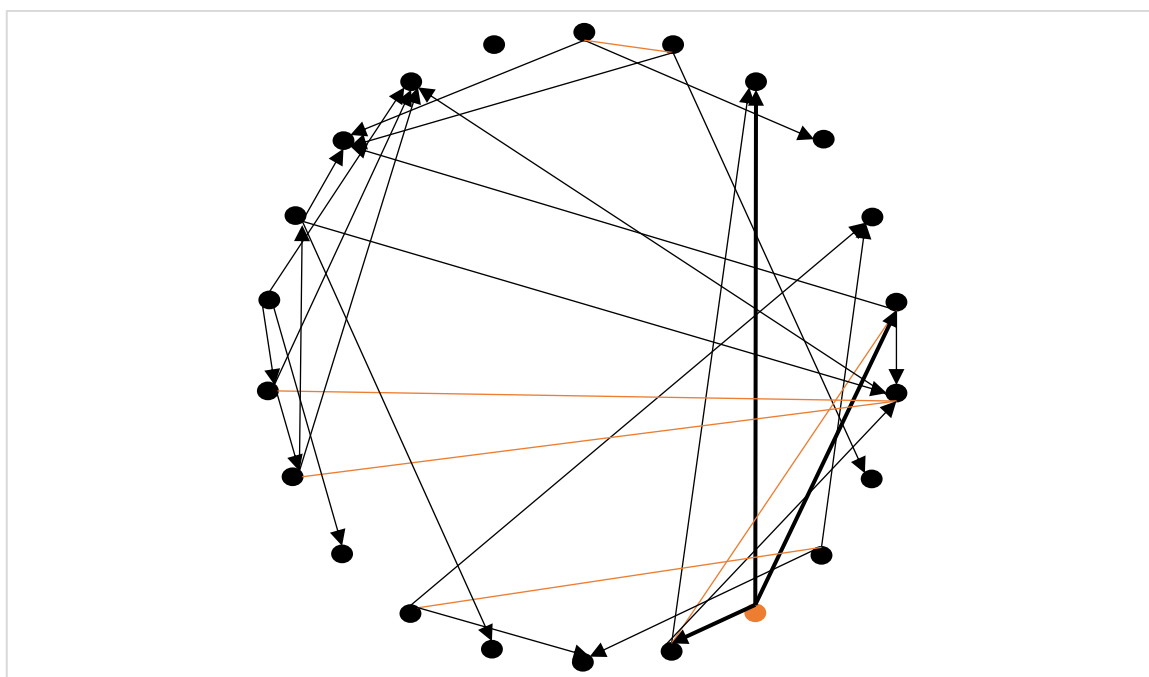
Ukrajinský žák je vždy zvýrazněn oranžově. Pozitivní volby ukrajinských žáků jsou zvýrazněny tučně. Jednosměrné volby jsou znázorněny černě a vzájemné volby oranžově.

Obrázek 1: Sociogram (Školní třída 1)



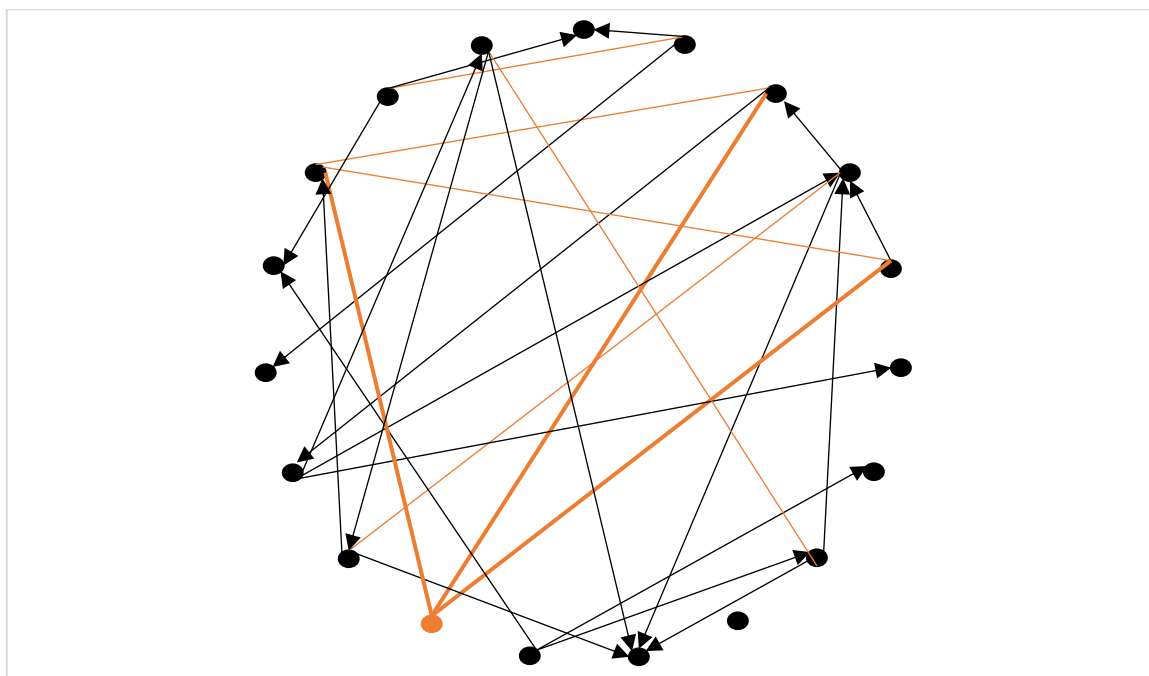
Zdroj: Vlastní

Obrázek 2: Sociogram (Školní třída 2)



Zdroj: Vlastní

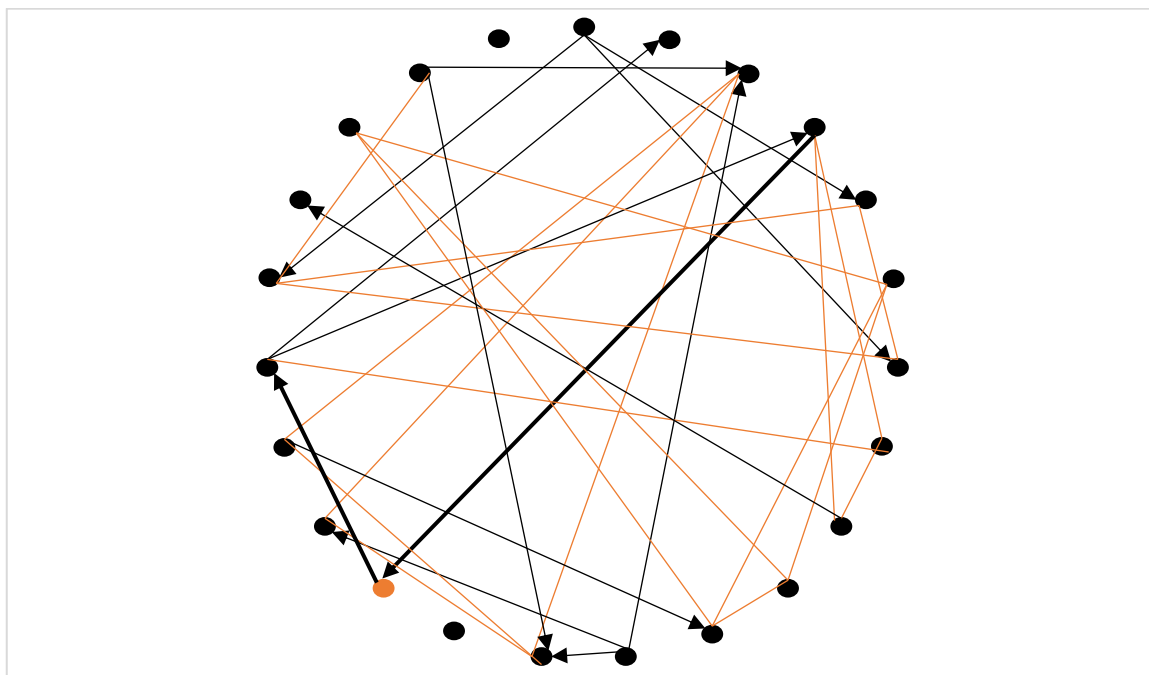
Obrázek 3: Sociogram (Školní třída 3)



Zdroj: Vlastní

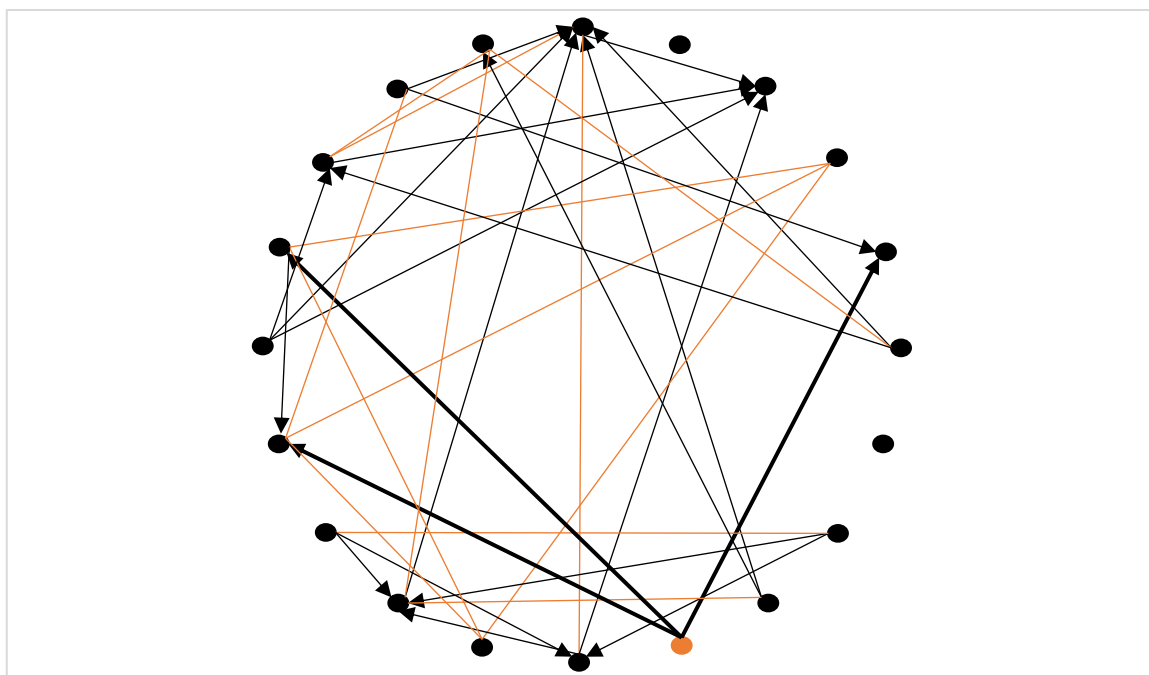


Obrázek 4: Sociogram (Školní třída 4)



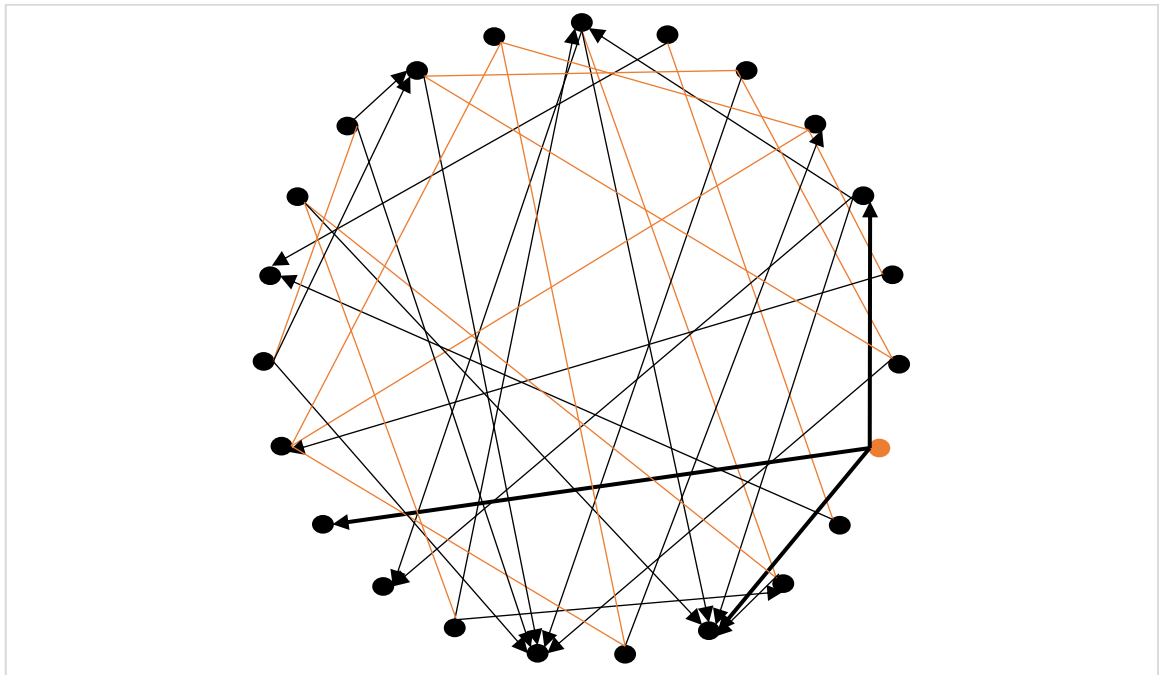
Zdroj: Vlastní

Obrázek 5: Sociogram (Školní třída 5)



Zdroj: Vlastní

Obrázek 6: Sociogram (Školní třída 6)



Zdroj: Vlastní

## 5 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

V této kapitole se zaměříme na zodpovězení výzkumné otázky, která byla nastavena a dvou dílčích výzkumných otázek. Interpretace získaných dat vychází z předchozí kapitoly, která se věnovala analýze dat.

### **HVO: Jaké je postavení ukrajinských žáků ve třídním kolektivu?**

Nejlepší postavení ve svém třídním kolektivu má žák A a F (oranžové označení v tabulce). Ti obsadili 12. místo v postavení ve svých třídních kolektivech. Nejhorší postavení ve svém třídním kolektivu má žák C (hnědé označení v tabulce). Ten obsadil 19. místo v postavení ve svém třídním kolektivu. Zkoumané školní třídy se skládají z 19 – 24 žáků. To znamená, že postavení ukrajinských žáků ve třídním kolektivu je v horší polovině třídy. Postavení ukrajinských žáků ve svých třídních kolektivech není zcela příznivé. U prvních žáků by se dalo považovat jako průměrné.

### **DVO 1: Jaké je hierarchie ukrajinských žáků ve svých třídních kolektivech?**

Nejlepší postavení v hierarchii mezi zkoumanými ukrajinskými žáky je obsazeno žákem A (oranžové označení v tabulce). Nejhorší postavení v hierarchii mezi zkoumanými ukrajinskými žáky je obsazeno žáky C a G. Ti obdrželi výrazné množství záporných voleb (otázky číslo 1, 2, 6) a žádnou kladnou volbu.

### **DVO 2: Jaká je interakční síť (sociogram) ve třídě s ukrajinskými žáky?**

**Školní třída 1:** Sociogram zobrazuje interakční síť ve třídě se dvěma ukrajinskými žáky (A, B). Ukrajinský žák A udělil 3 kladné volby a obdržel 1 kladnou volbu. Ukrajinský žák B udělil 1 kladnou volbu a 1 kladnou volbu obdržel. Ukrajinskí žáci si udělili kladnou volbu vzájemně, jinak si je nikdo jiný za přátele nevybral. Zbylé dvě volby ukrajinského žáka A vedou k integrovaným žákům.

**Školní třída 2:** Sociogram zobrazuje interakční síť ve třídě s jedním ukrajinským žákem (C). Ukrajinský žák C udělil 3 kladné volby a neobdržel žádnou kladnou volbu. Jeho volby směřují k žákům, které volil vždy jeden další spolužák kromě ukrajinského žáka.

**Školní třída 3:** Sociogram zobrazuje interakční síť ve třídě s jedním ukrajinským žákem (D). Ukrajinský žák D udělil spolužákům 3 kladné volby. Stejní spolužáci, které volil, zvolili i jeho. Jde o vzájemnou volbu. Můžeme říci, že ukrajinský žák má ve třídě 3 dobré kamarády.

**Školní třída 4:** Sociogram zobrazuje interakční síť ve třídě s jedním ukrajinským žákem (E). Ukrajinský žák E udělil 1 kladnou volbu a obdržel jednu kladnou volbu.

**Školní třída 5:** Sociogram zobrazuje interakční síť ve třídě s jedním ukrajinským žákem (F). Ukrajinský žák F udělil 3 kladné volby a neobdržel žádnou kladnou volbu. Jeho volby směřují k žákům, které volil vždy jeden nebo dva další spolužáci kromě ukrajinského žáka.

**Školní třída 6:** Sociogram zobrazuje interakční síť ve třídě s jedním ukrajinským žákem (G). Ukrajinský žák G udělil 3 kladné volby a neobdržel žádnou kladnou volbu. Jeho volby směřují ke dvěma neintegrováným žákům a k integrovanému spolužákovi, který obdržel celkem 5 kladných voleb.

## 6 SHRUTÍ VÝZKUMU

Výzkum zkoumal postavení ukrajinských dětí ve třídním kolektivu. Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, jaké postavení mají ukrajinské děti ve třídním kolektivu a vůbec jejich vztahy se spolužáky ve třídě. Záměrem bylo zmapovat struktury vztahů mezi žáky ve třídě a pozice ukrajinských žáků ve třídě. Tyto výsledky přinesly zjištění o postavení ukrajinských dětí ve třídním kolektivu.

Z hlavní výzkumné otázky (Jaké je postavení ukrajinských žáků ve třídním kolektivu?) a dílčí výzkumné otázky číslo 1 (Jaké je hierarchie ukrajinských žáků ve svých třídních kolektivech?) bylo zjištěno, že postavení ukrajinských žáků ve svých třídních kolektivech není zcela příznivé. U prvních žáků tabulky 8 by se postavení dalo považovat jako průměrné. Postavení ve třídních kolektivech ukrajinských žáků je v horší polovině třídy. Nutné je zmínit, že žádný ze zkoumaných ukrajinských žáků neobsadil poslední místo v hierarchii třídy. Pouze jeden žák ze všech ukrajinských žáků je považován za „šedého“. To znamená, že spolužákům není dobrý pro to, aby ho milovali nebo naopak nenáviděli. Ze všech zkoumaných bylo zjištěno, že právě 1 ukrajinský žák se ve své třídě necítí moc dobře.

V dílčí výzkumné otázce číslo 2 (Jaká je interakční síť (sociogram) ve třídě s ukrajinskými žáky?) byla ke každé zkoumané školní třídě vytvořena interakční síť (sociogram), která čerpala z otázky dotazníku číslo 1. Sociogram je tvořen z provedených a obdržených pozitivních voleb. Většina ukrajinských žáků provedla pozitivní volby ke svým spolužákům, které považuje za přátele. 4 ukrajínští žáci obdrželi alespoň 1 kladnou volbu a 3 ukrajínští žáci neobdrželi žádnou kladnou volbu. Pouze ve dvou třídních kolektivech mají ukrajínští žáci alespoň 1 vzájemný přátelský vztah. Navzdory tomu, že ukrajínští žáci označují spolužáky, kteří patří mezi jejich přátele, tak je si nevybral často nikdo.

Lze říci, že výzkum odhalil, že ukrajínští žáci ve svých třídních kolektivech si vedou docela podobně. Na jednu stranu nikdo z nich neobsadil poslední místo v postavení ve svém třídním kolektivu, což je pozitivní. Na druhou stranu ani jeden z ukrajinských žáků a jeho postavení není v lepší půli třídy.

Během administrace dotazníku jsem měla příležitost s ukrajinskými žáky prohodit pár slov a můj poznatek je takový, že většina z nich stále neumí česky. Podobný poznatek odhalila i 7. vlna výzkumu Hlas Ukrajinců. Jejich zjištění je takové, že 64 % ukrajinských dětí, které jsou na základní škole, se česky domluví v běžných situacích. Navzdory rostoucí školní docházce nastává pokles u ukrajinských dětí, které mají češtinu jako druhý jazyk. Přitom se

nedá říci, že by si ukrajinské děti český jazyk zcela osvojily a mluvily plynule. Dle rodičů až polovina ukrajinských dětí ve věku od 4 let do 17 let není dobře integrována do kolektivu dětí. K začlenění jsou vhodné i volnočasové aktivity. Těch se zatím účastní jen 54 % dětí starších 4 let (Šáfářová, et al., 2023).

## 6.1 Doporučení

Ze zjištění bych se v této podkapitole věnovala doporučením plynoucích z výzkumné části. Zjištění je takové, že ani jeden z ukrajinských žáků a jeho postavení není v lepší půli třídy. Z toho plyne doporučení, zaměřit se na lepší začlenění ukrajinských žáků ve třídních kolektivech. Je nutné na základních školách zřídit a udržovat i nadále pozice pro ukrajinské asistenty pedagoga a adaptační koordinátory.

Ukrajinský asistent pedagoga napřímo podporuje žáky s cizí státní příslušností. Pomáhá žákům se začlenit do již vzniklého třídního kolektivu a pomáhá jim během průběhu vzdělávání. Na základních školách, kde je již pozice ukrajinského asistenta pedagoga zřízena, je vhodné usilovat o udržení této pozice. Tento pedagogický pracovník se může základním školám hodit nejen jako podpora ukrajinských žáků, proto by byla ohromná škoda o tohoto pedagogického pracovníka přijít. Ukrajinský asistent pedagoga není osobní asistent ukrajinského žáka, nýbrž je to asistent pedagoga, kterému poskytuje podporu. Na základních školách, kde naopak pozice ukrajinského asistenta pedagoga není zřízena, je vhodné ji zřídit.

Adaptační koordinátor napomáhá ukrajinskému žákovi s orientací na základní škole, komunikuje s rodiči ohledně docházky a podobně. Pozice adaptačního koordinátora se vztahuje pouze na první čtyři týdny při adaptaci žáka. Bylo by vhodné, kdyby byl adaptační koordinátor ukrajinskému žákovi k dispozici i po uplynutí lhůty prvních čtyř týdnů. Ne v takovém rozsahu jako během prvních čtyř týdnů, ale aby ukrajinští žáci po uplynutí lhůty měli osobu, na kterou se můžou obrátit s problémy a dotazy.

## 7 ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se zaměřila na postavení ukrajinských dětí ve třídním kolektivu. V teoretické části jsem se soustředila na popsání školní třídy. Do této kapitoly jsem zahrnula objasnění pojmu třídní klima, kdo ho ovlivňuje (činitelé třídního klimatu) a jak se toto klima měří. Mezi faktory ovlivňující klima třídy můžeme zařadit: prostředí školní třídy, vztahy ve třídě a další. Třídní klimata utváří: žáci a učitelé. Druhá kapitola se již zabývala přímo ukrajinskými dětmi v českých školách.

Hlavním cílem této práce bylo zjistit postavení ukrajinských dětí ve třídním kolektivu a vůbec jejich vztahy se spolužáky ve třídě. Záměrem bylo zmapovat struktury vztahů mezi žáky ve třídě a pozice ukrajinských žáků ve třídě. Pro samostatný výzkum byla využita forma sociometrického měření. Zaměřila jsem se na větší města Zlínského kraje. Po sesbírání souhlasů rodičů a vyplnění standardizovaného dotazníku B-3 žáky byly dotazníky přepsány do online vyhodnocovacího programu. Z online vyhodnocovacího programu byly odpovědi ukrajinských žáků zanalyzovány v praktické části.

V páté kapitole byla zodpovězena hlavní výzkumná otázka a dvě dílčí výzkumné otázky. Z hlavní výzkumné otázky (Jaké je postavení ukrajinských žáků ve třídním kolektivu?) a dílčí výzkumné otázky číslo 1 (Jaké je hierarchie ukrajinských žáků ve svých třídních kolektivech?) bylo zjištěno, že postavení ukrajinských žáků ve svých třídních kolektivech není zcela příznivé. Druhá dílčí výzkumná otázka zahrnovala vytvoření vlastních sociogramů z pozitivních voleb dotazníku (otázka číslo 1). Většina ukrajinských žáků provedla pozitivní volby ke svým spolužákům, které považuje za přátele. 4 ukrajínští žáci obdrželi alespoň 1 kladnou volbu a 3 ukrajínští žáci neobdrželi žádnou kladnou volbu. Pouze ve dvou třídních kolektivech mají ukrajínští žáci alespoň 1 vzájemný přátelský vztah. Navzdory tomu, že ukrajínští žáci označují spolužáky, kteří patří mezi jejich přátele, tak je si nevybral často nikdo.

Když se podíváme na výzkum jako celek, tak výsledné závěry nejsou zcela pozitivní. Pokud pohlédneme na otázky standardizovaného dotazníku odděleně, tak například otázka dotazníku číslo 3 (sebehodnocení ukrajinských žáků) dopadla velice dobře. Je nutno zohlednit situaci ukrajinských žáků, neznalost jazyka a další. Během administrace dotazníku jsem měla příležitost s ukrajinskými žáky prohodit pár slov. Závěr je takový, že většina z nich stále neumí česky. To brzdí proces utváření pozitivních vztahů ve třídě se svými spolužáky.

**SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ**

Adaptační koordinátor na základní škole, metodická příručka, 2020. *NPI* [online]. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://cizinci.npi.cz/nova-publikace-npi-adaptacni-koordinator-na-zakladni-skole-metodicka-prirucka/>

BARTUŠKA, Václav; KLICPEROVÁ, Lenka; KOLÁŘ, Petr; KRUPAŘ, Stanislav; LITVIN, Anton et al., 2022. *UKRAJINA - Válka kolem nás*. Zeď. ISBN 978-80-88445-11-1.

BRAUN, Richard, 1998. *Dotazník B-3: Příručka: diagnostika vztahů v třídním kolektivu*. Praha: Audendo.

Conecting with your students, 2023. *Center for Teaching Innovation* [online]. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://teaching.cornell.edu/teaching-resources/building-inclusion-your-courses/connecting-your-students>

CORISTINE, Shelbie et al., 2022. The importance of student-teacher relationships. *Classroom Practise* [online]. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://ecampusontario.pressbooks.pub/educ5202/chapter/the-importance-of-student-teacher-relationships/>

ČAPEK, Robert, 2010. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2742-4.

GABAŠOVÁ, Jitka a VOSMIK, Miroslav, 2019. *Asistent pedagoga a klima třídy*. Praha: Dr. Josef Raabe. ISBN 978-80-7496-419-0.

GILLERNOVÁ, Ilona; KREJČOVÁ, Lenka a KOLEKTIV, 2012. *Sociální dovednosti ve škole*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-8195-2.

GRECMANOVÁ, Helena, 2008. *Klima školy*. Olomouc: Hanex. ISBN 978-80-7409-010-3.



HAVLÁTOVÁ, Olga et al., 2022. Stručný průvodce pro asistenty podporující děti a žáky z Ukrajiny. *NPI* [online]. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: [https://www.npi.cz/images/ukrajina/strucny\\_pruvodce\\_asistenta.pdf](https://www.npi.cz/images/ukrajina/strucny_pruvodce_asistenta.pdf)

HELUS, Zdeněk, 2015. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-9816-5.

HLADÍK, Jakub, 2006. *Multikulturní výchova (Socializace a integrace menšin)*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati. ISBN 80-7318-424-9.

CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.

Informace v souvislosti s invazí Ruska na Ukrajinu, 2022. *Vláda ČR* [online]. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/informace-v-souvislosti-s-invazi-ruska-na-ukrajinu-194507/>

Hodnocení - jak na to, 2022. *NPI* [online]. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://cizinci.npi.cz/hodnoceni-jak-na-to/>

LAŠEK, Jan, 2012. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-220-1.

MANZANO, Robert J., 2003. The Key to Classroom Management. *ResearchGate* [online]. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: [https://www.researchgate.net/publication/283749466\\_The\\_Key\\_to\\_Classroom\\_Management](https://www.researchgate.net/publication/283749466_The_Key_to_Classroom_Management)

MAREŠ, Jiří a JEŽEK, Stanislav, 2012. *Klima školní třídy, Dotazník pro žáky*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání. ISBN 978-80-87063-79-8.

MERTIN, Václav; KREJČOVÁ, Lenka a KOLEKTIV, 2013. *Problémy s chováním ve škole - jak na ně: Individuální výchovný plán*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-026-4.

MERTIN, Václav, 2019. *Škola pro děti (z pohledu dětského psychologa)*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7598-501-9.

Náplň práce asistenta pedagoga, 2022. *Inkluzivní škola* [online]. [cit. 2024-04-16]. Dostupné z: <https://inkluzivniskola.cz/napln-prace-asistenta-pedagoga>

NOVOSÁD, Jiří; ANDYS, Ondřej; ZATLOUKAL, Tomáš; PAVLAS, Tomáš a SPITZEROVÁ, Markéta, 2022. *Česká školní inspekce: Průběžná zpráva o integraci a vzdělávání ukrajinských dětí a žáků*. Online. Praha. ISBN 978-80-88087-92-2. Dostupné z: [https://www.csicr.cz/CSICR/media/Prilohy/2022\\_p%0c5%99%0c3%adlohy/Dokumenty/Pru-bezna-zprava-o-integraci-a-vzdelavani-ukrajinskych-deti-a-zaku.pdf](https://www.csicr.cz/CSICR/media/Prilohy/2022_p%0c5%99%0c3%adlohy/Dokumenty/Pru-bezna-zprava-o-integraci-a-vzdelavani-ukrajinskych-deti-a-zaku.pdf). [cit. 2024-02-15].

Pedagogičtí pracovníci z Ukrajiny. *Inkluzivní škola* [online]. 2024 [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://inkluzivniskola.cz/pedagogicti-pracovnici-z-ukrajiny>

Počty ukrajinských dětí ve školách se oproti září téměř nezměnily, 2023. *MŠMT* [online]. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/pocty-ukrajinskych-deti-ve-skolach-se-oproti-zari-temer#:~:text=Praha%2C%2025.%20dubna%202023%20%E2%80%93%20Ministerstvo%20%C5%A1kolstv%C3%AD%2C%20ml%C3%A1de%C5%BEE,281%20d%C4%9Bt%C3%AD%20a%20%C5%BE%C3%A1k%C5%AF%20>

Power of Building Strong Relationships with Classmates for Academic Success, 2023. *Collegenp* [online]. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://www.collegenp.com/article/power-of-building-strong-relationships-with-classmates-for-academic-success/?fbclid=IwAR3oJbBoTOBY7IZrqgEP2LHdskW-h0rMGecdu4gmEksDvGHXNqt3xF-iOg0>

PTÁČKOVÁ, Klára et al., 2023. LEX Ukrajina - vzdělávání. *Inkluzivní škola* [online]. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://inkluzivniskola.cz/ukrajina/lex-ukrajina1a2-vzdelavani>

PTÁČKOVÁ, Klára a Alexandra ZACHVATOŠIN, 2023. Žáci z Ukrajiny na ZŠ. *Inkluzivní škola* [online]. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://inkluzivniskola.cz/zaci-z-ukrajiny-na-zs>

PRŮCHA, Jan, 2006. *Multikulturní výchova*. Praha: Triton. ISBN 80-7254-866-2.

PRŮCHA, Jan, 2009. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-503-5.

RATTEN, Vanessa, 2022. The Ukraine/Russia conflict: Geopolitical and international business strategies. *WILEY Online Library* [online]. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/tie.22319>

REICHEL, Jiří, 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-6935-6.

SICHINGEROVÁ, Lucie et al., 2024. Metodická příručka pro práci adaptačního koordinátora základní školy. *Masarykova ZŠ Plzeň* [online]. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: [https://masarykovazs.cz/wp-content/uploads/2019/11/Metodick%C3%A1-p%C5%99%C3%ADru%C4%8Dka\\_adaptacni\\_koordinator.pdf](https://masarykovazs.cz/wp-content/uploads/2019/11/Metodick%C3%A1-p%C5%99%C3%ADru%C4%8Dka_adaptacni_koordinator.pdf)

SKUTIL, Martin a KOLEKTIV, 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.

ŠAFÁŘOVÁ, Kateřina et al., 2023. Vzdělávání a učení dětí ukrajinských uprchlíků v Česku. *PAQresearch* [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://www.paqresearch.cz/post/jazyk-skolni-dochazka-uprchlici-listopad2023-2/>

VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka, 2021. *Vývojová psychologie - Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-5023-4.

ZIELENIECOVÁ, Pavla, 2013. Třída jako sociální útvar. *Katedra didaktiky fyziky* [online]. [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: [https://kdf.mff.cuni.cz/vyuka/pedagogika/dopl\\_texty/Skolni%20trida%20jako%20socialni%20utvar.pdf](https://kdf.mff.cuni.cz/vyuka/pedagogika/dopl_texty/Skolni%20trida%20jako%20socialni%20utvar.pdf)

**SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK**

ČR	Česká republika
DVO	Dílčí výzkumná otázka
HVO	Hlavní výzkumná otázka
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OMJ	Odlišný mateřský jazyk

**SEZNAM OBRÁZKŮ**

Obrázek 1: Sociogram (Školní třída 1) .....	47
Obrázek 2: Sociogram (Školní třída 2) .....	48
Obrázek 3: Sociogram (Školní třída 3) .....	48
Obrázek 4: Sociogram (Školní třída 4) .....	49
Obrázek 5: Sociogram (Školní třída 5) .....	49
Obrázek 6: Sociogram (Školní třída 6) .....	50

**SEZNAM TABULEK**

Tabulka 1: Výzkumné vzorky.....	38
Tabulka 2: Obdržené volby.....	41
Tabulka 3: Sebehodnocení ukrajinských žáků.....	42
Tabulka 4: Vnímání atmosféry ukrajinskými žáky ve třídě .....	43
Tabulka 5: Míra pocitů ukrajinských žáků ve třídě .....	44
Tabulka 6: Srovnání míry pocitů ukrajinských žáků s mírou pocitů všech tříd .....	44
Tabulka 7: Subjektivní hodnocení .....	45
Tabulka 8: Postavení ukrajinských žáků ve třídním kolektivu.....	46
Tabulka 9: Hierarchie (z otázek dotazníku 1, 2, 6).....	46

## SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Název přílohy

**PŘÍLOHA P I: NÁZEV PŘÍLOHY**